

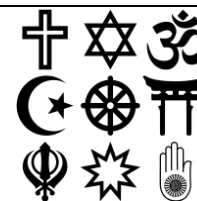
Drøftingsgrunnlag om Kommunen, innbyggerne, kirke-, tros- og livssynssamfunnene

10.1.2012

1	INNLEDNING	1
1.1.1	TEMA FOR UTREDNINGEN	1
1.1.2	HENSIKTEN MED UTREDNINGEN	1
1.1.3	SENTRALE BEGREPER	2
1.1.4	BAKGRUNN	2
1.1.5	UTREDNINGS- OG BESLUTNINGSPROSESSEN	3
2	FAKTA	5
2.1	RAMMEBETINGELSER	5
2.1.1	KOMMUNENS VIRKEMIDLER OG HANDLINGSROM	5
2.1.2	KOMMUNEN OG DEN NORSKE KIRKE – LOVER OG REGLER	7
2.1.3	KOMMUNEN OG ANDRE TROS- OG LIVSSYNSAMFUNN – LOVER OG REGLER	8
2.1.4	KOMMUNEN OG GRAVFERDSFORVALTNINGEN – LOVER OG REGLER	9
2.2	NØKKELTALL	11
2.2.1	KOMMUNENS RESSURSBRUK OG PRIORITERING	11
2.2.2	KOMMUNEN OG DEN NORSKE KIRKE – NØKKELTALL	13
2.2.3	KOMMUNEN OG ANDRE TROS- OG LIVSSYNSAMFUNN – NØKKELTALL	15
2.2.4	KOMMUNEN OG GRAVFERDSFORVALTNINGEN – NØKKELTALL	16
3	VERDIER OG STRATEGIER	17
3.1	BÆREBJELKER I TROS- OG LIVSSYNSPOLITIKKEN	18
3.1.1	ANSVARET FOR INNBYGGERNE	18
3.1.2	ANSVARET FOR DEN NORSKE KIRKE OG ANDRE TROS- OG LIVSSYNSAMFUNN	18
3.1.3	ANSVARET FOR HELHETLIG STYRING AV SAMFUNNSUTVIKLING OG TJENESTEYTING	19
3.2	KOMMUNEN, INNBYGGERNE OG AKTØRENE	20
3.2.1	MANGFOLD OG INTEGRERING I DEN FLERKULTURELLE BYEN	20
3.2.2	FRIVILLIGHET	20
3.2.3	BYUTVIKLING OG KULTURVERN	21
3.2.4	KULTURARBEID	22
3.2.5	SOSIALT ARBEID	23
3.2.6	TROS- OG LIVSSYNSNØYTRALITET I GRAVFERDSFORVALTNINGEN	25
3.2.7	SEREMONILOKALER	27
3.2.8	EIENDOMSFUNKSJONER OG ADMINISTRASJON	28
3.3	TROS- OG LIVSSYNSFRIHET OG TROS- OG LIVSSYNSNØYTRALITET I KOMMUNALE TJENESTER	30
4	ORGANISERING AV DIALOG OG PÅVIRKNING	33
4.1.1	STYRINGSORGAN OG SAMFUNNSAKTØR	33
4.1.2	TILSKUDDSYTER OG TILSKUDDSMOTTAKER	35
5	BEREGNING, BUDSJETTERING OG UTBETALING AV TILSKUDD	38
5.1	PRINSIPPER	38
5.1.1	MEDLEMSUTVIKLING OG RESSURSER: "STYKKPRISFINANSIERING"	39
5.1.2	SEPARAT BUDSJETTERING OG BEVILGNING	40
5.1.3	KOMMUNALE INNSPARINGSKRAV	41
5.1.4	TILSKUDD TIL IKKE-KIRKELIGE FORMÅL	41
5.1.5	ØKONOMISK LIKEBEHANDLING	42
5.1.6	FREDEDE OG VERNEDE BYGG	44
5.2	RUTINER	45
5.2.1	FORMELLE KRAV	45
5.2.2	ÅRSHJULET	45

1 Innledning

Hovedpunkter i dette kapittelet

Tema for utredningen er forholdet mellom kommunen, innbyggerne og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. I styringsdokumentene og Kostra: Funksjon 390 Den norske kirke og funksjon 392 Andre tros- og livssynssamfunn.

Utredningen drøfter også forvaltning og drift av gravplasser og krematorium. I styringsdokumentene og Kostra: Funksjon 393 Gravplasser og krematorium.

Hensikten med utvikling av en kommunal tros- og livssynspolitik er å legge grunnlag for inkludering av forholdet mellom kommunen og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn i kommunens planverk, og å angi retningen for politisk og administrativ saksbehandling og samhandling med Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.

Utredningen handler om

- Kommunens virkemidler og handlingsrom.
- Hvilke verdier og strategier kommunen kan legge til grunn for forholdet til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn, for å bidra til realisering av overordnede mål og strategier for utvikling av Drammenssamfunnet.
- Hvordan forvaltningsregimet for kommunale overføringer til disse funksjonene kan tilpasses til rammebetingelser, verdier og strategier.

Bakgrunnen er bystyrets vedtak i økonomiplan 2010-2013 om utredning av mulighetene for å tilpasse nivået på overføringene til kirkeformål i forhold til medlemsutviklingen. Det er også nødvendig å tilpasse rutineene for beregning og budsjettering av tilskudd slik at de bedre tilfredsstillende bestemmelsene i lov og forskrifter.

Under arbeidet har det vært dialog mellom kommunen og Drammen kirkelige fellesråd, og med Drammen og omegn tros- og livssynsforum, om prinsipper for beregning og budsjettering av tilskudd.

1.1.1 Tema for utredningen

Tema for utredningen er forholdet mellom kommunen, innbyggerne og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.

Anlegg, drift og forvaltning av gravplasser og krematorium, som er et tilbud til hele befolkningen, uansett tro og livssyn, er også et tema. Årsaken er at forvaltnings- og driftsansvaret for denne funksjonen er lagt til Den norske kirke ved Drammen kirkelige fellesråd.

1.1.2 Hensikten med utredningen

Rammebetingelsene bystyret gir Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn gjennom økonomiske tilskudd er med på å bestemme hva slags rolle disse spiller i lokalsamfunnet. Kommunens overordnede oppgave er å skape et godt fungerende lokalsamfunn, for alle innbyggere. Målet for kirke-, tros- og livssynssamfunnene selv er at deres tro / livssyn og verdigrunnlag skal prege byen og menneskenes liv, og dermed skape et godt samfunn. Gjennom sin støtte bidrar kommunen til at disse målene kan nås. Derfor er det ønskelig at bystyrekomiteen for byutvikling og kultur og bystyret drøfter og fatter beslutning om tros- og livssynspolitikken:

- ∞ *Hvilke virkemidler og hva slags handlingsrom har kommunen på dette politikkområdet?*
- ∞ *Hvilke verdier og strategier vil kommunen legge til grunn for forholdet til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.*
- ∞ *Hvordan bør forvaltningsregimet tilpasses til rammebetingelser, verdier og strategier?*

Utredningen er ikke et forslag til temaplan i kommunens planverk. Verdiene og strategiene som vedtas i behandlingen av denne saken skal:

- ∞ *Legge grunnlag for inkludering av forholdet mellom kommunen og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn i kommunens planverk – bystrategien (ny kommuneplan,) eventuelle temaplaner for de ulike tjenesteområdene og økonomiplanen som handlingsprogram for bystrategien.*
- ∞ *Angi retning for rådmannens og de politiske organenes behandling av saker som gjelder forholdet mellom kommunen og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn, organisering og utvikling av samhandling og dialog, og praktisk oppfølging av lov- og regelverk.*

Fokus på kommunens tros- og livssynspolitikkk vil bidra til å synliggjøre Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn som viktige samfunnsaktører, og klargjøre ansvarsforhold og rollefordeling mellom kommunen og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.

1.1.3 Sentrale begreper

Med *tros- og livssynspolitikkk* menes i denne saken kommunens verdier, prinsipper, strategier og ressursbruk i forhold til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. Siden økonomiske overføringer er kommunens viktigste virkemiddel, brukes begrepet *tilskuddspolitikkk* synonymt.

Med *verdier* eller *verdigrunnlag* menes de overordnede, bakenforliggende hensyn som tilskuddspolitikken skal tjene: *Hvorfor* vil vi støtte og tilrettelegge for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn? Med *strategier* menes i denne saken overordnede veivalg: *Hva* kan vi gjøre for å komme dit vi vil? *NB* I denne saken formuleres både verdier og strategier i presens, som en nåbeskrivelse av den situasjonen vi ønsker å oppnå.

Den norske kirkes og andre tros- og livssynssamfunns egne verdier, mål og strategier i forhold til kommunen er ikke tema for denne utredningen.

Utredningen handler om følgende *funksjoner* i kommunens budsjett / regnskap og Kostra: F390 Den norske kirke, F392 Andre tros- og livssynssamfunn og F393 Gravplasser og krematorium.

1.1.4 Bakgrunn

Bystyrets vedtak nr 19 om økonomiplan 2010-2013:

Fram mot 1. tertialrapport 2010 bes Komiteen for byutvikling og kultur, i samråd med Drammen kirkelige fellesråd, om å utrede mulighetene for å tilpasse nivået på overføringene til kirkeformål i forhold til medlemsutviklingen.

Rådmannens grunnlagsdokument til økonomiplan 2010-2013:

Drammen kirkelige fellesråd, driftstilskudd 2010. (...) Rådmannen vil i samråd med fellesrådet og kirken frem mot neste rullering gjennomgå situasjonen med medlemsutviklingen og få utredet mulighetene for å tilpasse nivået på overføring til formålene knyttet til Den norske kirke.

Subsidiering av presteboliger opphører. Rådmannen forutsetter at kommunal subsidiering av eiendomsutgifter knyttet til presteboliger (145 000 kroner årlig) opphører. Kommunale utgifter knyttet til presteboliger skal etter forskriftene dekkes av staten.

Økte overføringer til andre tros- og livssynssamfunn. Kommunens overføringer til andre tros- og livssynssamfunn skal være like store regnet per medlem som overføringene til Den norske kirke. Økte overføringer til kirken kombinert med redusert medlemstall i kirken og økt medlemstall i andre tros- og livssynssamfunn gir økte kostnader. Rådmannen legger til grunn at budsjettet økes med én million kroner.

Rådmannens grunnlagsdokument til 1. tertialrapport 2010:

Tilskudd til Drammen kirkelige fellesråd. Drammen kirkelige fellesråd har anmodet kommunen om kompensasjon for fjorårets reguleringskostnad til Drammen kommunale Pensjonskasse på 1,3 mill. kr. Denne kostnaden er dekket i Fellesrådets regnskap for 2009, men det må påregnes ny, men dog noe lavere reguleringskostnad i 2010. Fellesrådet har gjennom flere år vært skjermet for innsparingskrav. Rådmannen foreslår derfor at årets merkostnader til pensjon dekkes innenfor Fellesrådets rammer.

Drammen kommune bruker forholdsvis mer på tilskudd til kirkelige formål og drift av gravplasser og krematorium enn andre kommuner. Det vises i denne forbindelse til bystyrets vedtak nr. 19 ved behandlingen av økonomiplan 2010-2013: (se ovenfor)

Dette arbeidet har blitt forsinket, og rådmannen tar sikte på at disse vurderingene gjennomføres fram mot økonomiplan 2011-2014.

Bystyret vedtok å gi Drammen kirkelige fellesråd kompensasjon for reguleringskostnaden.

Rådmannens grunnlagsdokument til 2. tertialrapport 2010:

Rådmannen arbeider med forslag til nytt forvaltningsregime for tilskudd til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. En grunnlagsrapport vil bli lagt fram for Bystyrekomiteen for byutvikling og kultur i løpet av vinteren.

Ved behandlingen av økonomiplan 2010-2013 fattet bystyret følgende vedtak (pkt. 19):
(...)

I 1. tertialrapport ble det signalisert at disse vurderingene skulle gjennomføres fram mot økonomiplan 2011-2014. Drammen kirkelige fellesråd har i brev av 15. oktober d.å. (jfr. vedlegg 9) stilt kritiske spørsmål ved prosessen og forutsetningene for denne. På denne bakgrunn ser rådmannen behov for at prosessen sammen med fellesrådet trenger mer tid enn forutsatt.

Rådmannens grunnlagsdokument til økonomiplan 2011-2014 (utviklingsprosjekter programområde 6 Kultur):

Kirke-, tros- og livssynspolitikken

Utvikling og iverksetting av ny politikk, jfr. bystyrets vedtak 19 i økonomiplan 2010-2013. Sak legges fram for bystyrekomiteen for byutvikling og kultur i løpet av 2011, jfr. Fellesrådets innspill i 2. tertial 2010, hvor det bl.a. heter at "Bystyrevedtak 19 tar tak i en av mulighetene man har for å lage føringer for budsjetteringen, men fellesrådet mener at dette punktet er for ensidig, unyansert og detaljert til at det vil være en hensiktsmessig føring." På bakgrunn av dette vil det være hensiktsmessig å bruke noe mer tid til forankring og medvirkning i prosessen. Eventuelle økonomikonsekvenser av ny politikk innarbeides når saken er behandlet av bystyret.

1.1.5 Utrednings- og beslutningsprosessen

Under utredningsarbeidet er forvaltningsmessige spørsmål og prinsippsspørsmål om budsjettering og dialog mellom kommunen og kirken drøftet i møter mellom rådmannen og kirkevergen. Kirkevergen har bidratt med nøkkeltall og policydokumenter. Der det er relevant, gjengir rapporten Den norske kirkes administrative synspunkter på forholdet mellom kommunen og Den norske kirke i henhold til brosjyrer, rundskriv mv fra [Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon](#). Kirkevergen i Drammen støtter KAs synspunkter. Det er ikke innhentet synspunkter fra andre tros- og livssynssamfunn i prosessen.

Det er innhentet informasjon fra Kulturdepartementet, ASSS-kommunene (de 10 største kommunene i landet) og kommuneadvokaten underveis i prosessen.

Tallgrunnlaget i faktadelen gjelder årene 2005 og 2010.

Problemstillinger og premisser for saken ble [presentert](#) for bystyrekomiteen for byutvikling og kultur i møte 1. juni 2010.

Drammen kirkelige fellesråd ga sitt syn på mulighetene for å regulere overføringer til Den norske kirke på grunnlag av medlemsutviklingen til kjenne i brev av 15. oktober 2010, jfr. behandlingen av 2. tertialrapport 2010.

I samråd mellom bystyrekomiteen for byutvikling og kultur og Drammen kirkelige fellesråd 9. november 2010 [presenterte](#) kommunen og kirken sine respektive innfallsvinkler til dette spørsmålet.

Vinteren 2010-2011 har rådmannen innhentet synspunkter fra virksomhetsledere og hatt møter med kirkevergen og styret i Drammen og omegn tros- og livssynsforum.

I 2011 har saken vært lagt i bero, i påvente av valget og konstituering av nytt bystyre.

Det legges opp til slik politisk behandling av saken:

1. Bystyrekomiteen for byutvikling og kultur. Drøfting.
2. Høring.
3. Bystyrekomiteen for byutvikling og kultur. Innstilling.
4. Bystyret. Vedtak.

Det forutsettes at eventuelle økonomikonsekvenser innarbeides i økonomiplanen.

2 Fakta

Hovedpunkter i dette kapittelet

Økonomiske tilskudd til drift og investering er det viktigste virkemiddelet i kommunens tros- og livssyns- politikk. I perioden 2005-2010 har tilskuddene økt kraftig, både totalt og regnet pr medlem.

Kommunens ansvar for delfinansiering av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn er lov- pålagt. Statlig tros- og livssynspolitikk er førende for kommunal tros- og livssynspolitikk.

Loverket på området er under revisjon, jfr. "kirkeforliket" i Stortinget. De planlagte lovendringene inne- bærer ikke prinsipielle endringer i kommunens oppgaver og ansvar i forhold til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.

Tilskudd til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn skal være like stort, regnet pr medlem. Drammen kommune har gitt høyere tilskudd pr medlem til Den norske kirke enn til andre tros- og livs- synssamfunn.

67 % av drammenserne er medlem av Den norske kirke, 18 % tilhører et av i alt 249 andre tros- og livs- synssamfunn, derav 150 kristne / vestlige. 23 tros- og livssynssamfunn har adresse i Drammen. 15 % tilhører ikke noe kirke-, tros- eller livssynssamfunn. Kommunen har like stort ansvar for alle.

Oppslutningen om Den norske kirke er stabil målt i medlemstall, synkende målt i andel av befolkningen. Oppslutning om andre tros- og livssynssamfunn viser en økende tendens. De tre største samfunnene målt i antall medlemmer bosatt i Drammen er Human-Etisk Forbund, Oslo katolske bispedømme og Det islamske kultursenter.

Stimulering av religiøs og livssynsmessig aktivitet er i praksis det høyest prioriterte tilskuddsformålet i kommunen, uansett programområde. Den norske kirke er den eksterne institusjon som mottar størst kommunalt tilskudd. Kirken er samtidig den tilskuddsmottakeren kommunen har minst innflytelse på når det gjelder bruken av de bevilgede midlene.

2.1 Rammebetingelser

2.1.1 Kommunens virkemidler og handlingsrom

Kommunens viktigste virkemiddel i tros- og livssynspolitikken er *økonomiske overføringer til drift og investering*. Kommunen påvirker til en viss grad størrelsen på overføringene, men kan i liten grad knytte betingelser til overføringene, og har ikke anledning til å favorisere Den norske kirke framfor andre tros- og livssynssamfunn. Kommunens økonomiske tilskudd til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn skal være like høyt, regnet pr. medlem.

Kommunens virkemidler omfatter også ulike former for *dialog* med Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. Hensikten med dialogen er gjensidig informasjon og påvirkning. Kommunen har *mest kontakt med Den norske kirke*, siden dette er det kirkesamfunnet som har størst opp- slutning blant byens innbyggere.

Kommunale overføringer til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn er lovpålagt, og dermed ledd i *statens* tros- og livssynspolitikk. De formelle rammebetingelsene (lov og forskrifter) definerer kommunens *handlingsrom* i bruk av virkemidlene.

Statlig tros- og livssynspolitikk

Stikkord for den statlige tros- og livssynspolitikken¹ er *tros- og livssynsfrihet, aktiv støtte til tros- og livssynsvirksomhet* i samfunnet, *likebehandling* av Den norske kirke og andre tros- og livssyns-

¹ For detaljer, se stortingsmelding nr 17 (2007-2008) og Stortingets behandling av "kirkeforliket".

samfunn, *livssynsnøytralitet* i forvaltningen. Norge er forpliktet av internasjonale konvensjoner på området.

I regjeringen er ansvaret for spørsmål knyttet til Den norske kirke i dag lagt til Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, mens ansvaret for spørsmål knyttet til andre tros- og livssynssamfunn er lagt til Kulturdepartementet.

Stortinget vedtok i 2008 det såkalte "kirkeforliket" om statskirkens framtid. Saken skal behandles på nytt i Stortinget i 2012, med sikte på implementering av grunnlovsendring og endring av kirke- og gravferdslovgivning fra 2013. En arbeidsgruppe nedsatt av Kirkerådets direktør har lagt fram forslag til ny kirkeordning. "Kirkeforliket" innebærer grunnlovsfesting av prinsippet om likebehandling av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.

Regjeringen oppnevnte 25.6.2010 et tros- og livssynspolitisk utvalg ("Stålsettutvalget") som skal gjennomgå den offentlige religions- og livssynspolitikken. Utvalget skal fremme forslag som kan bidra til å skape en mer helhetlig politikk på feltet. Utvalget skal levere sin utredning innen utgangen av 2012. Hovedpunkter i utvalgets [mandat](#):

- ∞ *Vurdere tilskudd- og registreringsordninger for livssynssamfunn.*
- ∞ *Vurdere hvilken plass religion og livssyn bør ha i offentlige institusjoner, med hensyn til livssynsmessig betjening, tilgang til seremonirom, krav til mat, klær osv.*
- ∞ *Vurdere hvordan tros- og livssynspolitikken påvirker integreringen i Norge.*
- ∞ *Komme med forslag til bedre samordning for lov- og regelverk og forvaltning som sikrer en mer helhetlig tros- og livssynspolitikk.*

Verken kirkeforliket, utredningen om ny kirkeordning eller mandatet for det tros- og livssynspolitiske utvalget innebærer prinsipielle endringer i forholdet mellom kommunen og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.

Kommunens planverk

Dagens overordnede strategier og mål for utvikling av Drammenssamfunnet, formulert i *kommuneplanen* og *kulturstrategien*, omhandler i liten grad kommunens forhold til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. Det samme gjelder temaplaner for tjenestene.

Når det gjelder Den norske kirke, har kommunens overordnede planverk fokus på bygningsvern og på formidling av scenekunst. I tillegg nevnes kirken som kulturbærer. Planverket har generelt fokus på tilrettelegging for *mangfold*. Tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke nevnes imidlertid ikke i planverket, unntatt når det gjelder tilrettelegging av gravplasser.

Bystyrets vedtak om kommunens tros- og livssynspolitikk vil danne et viktig premiss for arbeidet med ny *bystrategi*.

Den norske Kirke i kommuneplanen

s. 30 – Status mangfold og integrering: Den Norske Kirke har en særskilt plass her i landet. De fleste forhold knyttet til kirken er imidlertid regulert av staten, og kommunen har mer en rolle som tilrettelegger.

s. 67 – Ambisjoner kunst, kultur, fritid): (...) Drammen kommune skal bidra til at kirkebygg og andre kulturhistorisk verdifulle bygninger holdes i hevd.

s. 70 – Utfordringer kirke: Uavhengig av forholdet mellom kirke og stat og kirkens forhold til ulike forvaltningsnivåer er det en utfordring å tilpasse de ulike tjenestetilbud og tilskuddsordninger til mennesker med ulike livssyn.

s. 70 – Strategier kirke: Drammen kommune skal bidra til at kirkebygningene med utstyr holdes i tilfredsstillende stand.

Den norske kirke i kulturstrategien

s. 5 – Rammer for planarbeidet: Kirken er en viktig kulturbærer, men i denne sammenheng er den å betrakte som en produsent av et kunst- og kulturtilbud. Dens religiøse dimensjon er ikke tema her da dette må betraktes som en egen og svært omfattende debatt som ville involvere alle trossamfunn.

s. 14 – Byens scener: (...) Bragernes kirke er (en av flere) viktige arenaer i Drammen for musikk, teater og annen scenekunst. (...).

Bragernes kirke ligger som den monumentale avslutningen av torgaksen mot Bragernesåsen. Kirken har over 200 aktive korsangere, herunder jentekor og guttekor. Kirken har et orgel som er regnet som et av de aller beste i Norge. Bragernes arrangerer flere mindre festivaler og er en betydelig konsertarrangør.

Andre tros- og livssynssamfunn i kommuneplanen

s. 30 – Ulike livssyn – side om side: Sikre at Drammensskolen oppdrar alle elever til respekt for og kunnskap om de mange ulike livssyn som er representert i befolkningen. Sørge for at de av kommunens ansatte som har mye brukerkontakt også har kompetanse om ulike livssyn, og at de kan møte våre forskjellige brukergrupper med nødvendig respekt. Vektlegge den kompetanse arbeidssøkere med innvandrerbakgrunn har i forhold til å møte brukere i et multireligiøst samfunn. Etablering av livssynsnytrale seremonirom og gravplasser.

Gravplasser og krematorium i kommuneplanen

s. 70: Strategier: Det skal lages en plan for hvordan gravplassene i Drammen bør utvikles i fremtiden sett i lys av statlige føringer, arealknapphet og de ulike livssyn og gravferdsritualer som er representert i befolkningen.

2.1.2 Kommunen og Den norske kirke – lover og regler

Fra [Kirkeloven](#), § 15 Kommunens økonomiske ansvar

Kommunen utreder følgende utgifter etter budsjettforslag fra kirkelig fellesråd:

- a) utgifter til bygging, drift og vedlikehold av kirker,
- b) utgifter til anlegg og drift av kirkegårder,
- c) utgifter til stillinger for kirketjener, klokker og organist/kantor ved hver kirke, og til daglig leder av kirkelig fellesråd,
- d) driftsutgifter for fellesråd og menighetsråd, herunder utgifter til administrasjon og kontorhold,
- e) utgifter til lokaler, utstyr og materiell til konfirmasjonsopplæring,
- f) utgifter til kontorhold for prester.

Fellesrådets budsjettforslag skal også omfatte utgifter til kirkelig undervisning, diakoni, kirkemusikk og andre kirkelige tiltak i soknene.

Utgiftsdekningen skal gi grunnlag for at det i soknene kan holdes de gudstjenester biskopen forordner, at nødvendige kirkelige tjenester kan ytes, at arbeidsforholdene for de kirkelig tilsatte er tilfredsstillende og at menighetsråd og fellesråd har tilstrekkelig administrativ hjelp.

Etter avtale med kirkelig fellesråd kan kommunal tjenesteyting tre i stedet for særskilt bevilgning til formål som nevnt i denne paragraf. (...)

Kommunens ansvar for å "utrede" utgifter etter budsjettforslag fra Fellesrådet betyr ikke at Drammen kirkelige fellesråd ensidig beslutter kommunens ressursbruk, men at Fellesrådets forslag skal danne utgangspunkt for kommunens budsjettering.

Ansvaret innebærer at kommunen finansierer ca 2/3 av Den norske kirkes virksomhet. Økonomisk sett er dermed statskirken en kommunekirke.

Presteboliger

Fra [Forskrift om statlig refusjon av utgifter til kommunale presteboliger](#), § 33 Tjenestebolig

Departementet kan pålegge en kommune å stille tjenestebolig til rådighet for geistlig embets- eller tjenestemann. Staten dekker i tilfelle kommunens utgifter etter regler fastsatt av Kongen.

Kommunen kan etter kirkeloven pålegges å stille presteboliger til rådighet for Den norske kirke (ved Bispedømmerådet). Dette skal ikke medføre nettoutgifter for kommunen. Drammen kommune stiller i dag presteboliger til rådighet for Den norske kirke, uten at det foreligger noe pålegg om dette.

Konsekvenser av lovendringer fra 2013

”Kirkeforliket” og forslaget til ny kirkeordning innebærer ingen prinsipielle endringer av kommunens ansvar for finansiering av Den norske kirke.

Kostra

Budsjettering og regnskapsføring av kommunale overføringer til kirken er regulert av *budsjett- og regnskapsforskriftene* og *Kostra*:

Fra [Kostra veileder 2011](#), funksjonskontoplanen

390 Den norske kirke

- Inntekter og utgifter vedrørende presteboliger.
- Kommunens overføringer til kirken, ifølge kommunens økonomiske ansvar etter § 15 i kirkeloven og etter § 3 i gravferdsloven.
  - Drifts- og investeringstilskudd føres på art 470 (tilskudd til kirkelig fellesråd) i henholdsvis drifts- og investeringsregnskapet. Tilskuddet til kirkelig fellesråd fordeles også på funksjon 393 når tilskuddet også vedrører kirkegårder mv.
  - Utgifter som kommunen har i forbindelse med tjenesteytingsavtale mellom kommunen og fellesrådet (som trer i stedet for en finansiell bevilgning/pengeoverføring), jf. kirkeloven § 15 fjerde ledd, skal føres på art 470. Tjenesteytingsavtale fordeles også på funksjon 393 når tjenesteytingsavtalen også vedrører kirkegårder mv.

Med virkning fra økonomiplan 2011-2014 følger Drammen kommune disse reglene. Tidligere ble finansiering av gravplasser og krematorium (F393) ført under tilskudd til Den norske kirke (F390), fordi Drammen kirkelige fellesråd var mottaker av begge bevilgningene.

2.1.3 Kommunen og andre tros- og livssynssamfunn – lover og regler

Fra [Forskrift om tilskot til livssynssamfunn](#), jfr. [Lov om tilskott til livssynssamfunn](#)

Kommunalt tilskot

§ 8. Livssynssamfunn som har fått statstilskot, vil av dei kommunane der det er busett medlemmer, få utbetalt kommunalt tilskot. Kultur- og kyrkjedepartementet skal sende kvar kommune oversikt over tal på medlemmer det skal utbetalast tilskot for i dei ulike livssynssamfunna i den respektive kommunen.

§ 9. Det kommunale tilskotet vert rekna ut av kvar kommune med grunnlag i dei årlege budsjetterte kommunale utlegg til Den norske kyrkja, delt på kvart statskyrkjemedlem som bur i kommunen. Ved utrekninga av dei årlege utgifter skal inntekter som gjeld dei budsjetterte utlegg trekkjast fra, t.d. husleige frå prestar, refusjon for skyssutlegg og renter av kyrkjefond. I utleggsutrekninga vert det ikkje tatt med utlegg som er sams for alle innbyggjarane i kommunen og som ikkje er utlegg til eigentlege kyrkjelege føremål (medrekna m.a. meirutgifter til vedlikehald av freda eller verna kyrkjebygg, andre utlegg til alminnelege kulturføremål, til kyrkjegardar, krematorier og gravkapell, og til sosialt hjelpearbeid). Klage over fastsetjinga av kommunalt tilskot går til fylkesmannen.

Det framgår at overføringer til andre tros- og livssynssamfunn skal være like stort som overføringer til Den norske kirke, regnet pr medlem.

Det kommunale tilskuddet til andre tros- og livssynssamfunn kan brukes til drift og/eller investering. Både drifts- og investeringstilskudd til kirken skal tas med i beregningsgrunnlaget for tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn. Drammen kommune har hittil bare lagt driftstilskuddet til grunn. Tilskuddet pr medlem i kirken har derfor vært langt høyere pr medlem enn tilskuddet til andre tros- og livssynssamfunn.

Boliger for religiøse ledere

Kommunen er ikke pålagt noe ansvar for å framskaffe boliger til religiøse ledere i andre tros- og livssynssamfunn, og har heller ikke tatt på seg oppgaven frivillig.

Konsekvenser av lovendringer fra 2013

Mandatet for "Stålsettutvalget", "kirkeforliket" og forslaget til ny kirkeordning innebærer ingen prinsipielle endringer av kommunens ansvar når det gjelder finansiering av andre tros- og livssynssamfunn, men prinsippet om likebehandling grunnlovfestes.

Fra [departementets høringsnotat](#) om "kirkeforliket"

3. Grunnlovsendringer:

Når prosessen i punkt 1 er gjennomført, gjøres følgende endringer i grunnloven:

(...)

Grl. § 16 endres til: «*Alle Indvaanere af Riget have fri Religionsøvelse. Den norske Kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forbliver Norges Folkekirke og understøttes som saadan af Staten. Nærmere Bestemmelser om dens Ordning fastsættes ved Lov. Alle Tros- og Livssynssamfund skal understøttes paa lige Linje.*»

(...)

4. Finansiering

Dagens finansieringsordninger for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn videreføres. (...)

Budsjettering og regnskapsføring av kommunale overføringer til andre tros- og livssynssamfunn er regulert av *budsjett- og regnskapsforskriftene* og *Kostra*:

Kostra

Fra [Kostra veileder 2011](#), funksjonskontoplanen

393 Andre religiøse formål

Tilskudd til livssynsorganisasjoner.

Drammen kommune følger disse reglene.

2.1.4 Kommunen og gravferdsforvaltningen – lover og regler

Fra [Gravferdsloven](#)

§ 3 Kirkelig fellelråds og kommunens ansvar

Utgifter til anlegg, drift og forvaltning av kirkegårder utredes av kommunen etter budsjettforslag fra fellelrådet.

§ 21 Vedtekter og avgifter

Kirkelig fellelråd fastsetter vedtektene for kirkegårder. Vedtektene skal godkjennes av bispedømmerådet. Avgifter for bruk av gravkapell, kremasjon og feste av grav fastsettes av kommunen etter forslag fra fellelrådet.

§ 23 Forvaltningsansvar

(...)Etter avtale mellom kirkelig fellelråd og kommunen, kan det ansvar og den myndighet som i loven her er lagt til kirkelig fellelråd, med departementets godkjennelse overføres til kommunen. Fylkesmannen overtar i tilfelle den myndighet som i loven her er lagt til bispedømmerådet.

Fra [Kirke-loven](#), § 15 Kommunens økonomiske ansvar

Kommunen utreder følgende utgifter etter budsjettforslag fra kirkelig fellesråd: (...)
 b) utgifter til anlegg og drift av kirkegårder, (...)

Konsekvenser av lovendringer fra 2012

Stortinget har vedtatt å endre lovgivningen på flere punkter for å legge til rette for religiøst og livssynsmessig mangfold. Endringene, som trådte i kraft 1.1.2012, innebærer at både kirkelige fellesråd, kommuner og begravningsbyråer vil måtte tilpasse sine tilbud til tros- og livssynsmangfoldet i befolkningen bedre enn i dag.

Hovedpunkter i lovendringene

Hovedinnholdet i lovforslagene: Gravlegging skal skje med respekt for avdødes religion / livssyn. Muligheten for gravlegging i særskilt tilrettelagt grav styrkes. Tros- og livssyn likestilles når det gjelder å gjennomføre seremonier ved åpning av ny gravlund/gravfelt. Gravferdslovens navn og begrepsbruk gjøres livssynsnytral. Det etableres rådgivende kontaktforum vedrørende gravferd for de ulike tros- og livssynssamfunn i den enkelte kommune.

Mandatet for "Stålsettutvalget", "kirkeforliket" og forslaget til ny kirkeordning innebærer ingen prinsipielle endringer av kommunens ansvar når det gjelder finansiering og organisering av forvaltning og drift av gravplasser og krematorium.

Kostra

Budsjettering og regnskapsføring av kommunale overføringer til andre tros- og livssynssamfunn er regulert av *budsjett- og regnskapsforskriftene* og *Kostra*:

Fra [Kostra veileder 2011](#), funksjonskontoplanen

393 Kirkegårder, gravlunder og krematorier

- Omfatter utgifter og inntekter der forvaltnings- og driftsansvaret på området ligger i kommunen, jf. i denne sammenheng gravferdsloven § 23 der det er adgang for kommunen, etter avtale med kirkelig fellesråd og etter godkjenning av departementet, å overta forvaltningsansvaret for kirkegårder, gravlunder og krematorier.
- I tillegg vil det kunne forekomme at kommunen har driftsansvar for kirkegårder selv om kommunen ikke formelt har overtatt forvaltningsansvaret etter gravferdsloven § 23.
- En andel av kommunens tilskudd til kirkelig fellesråd føres her (art 470) når tilskuddet også dekker utgifter til kirkegårder mv. Andel av tjenesteytingsavtale (art 470) når denne også vedrører kirkegårder mv.

Med virkning fra økonomiplan 2011-2014 følger Drammen kommune disse reglene.

2.2 Nøkkeltall

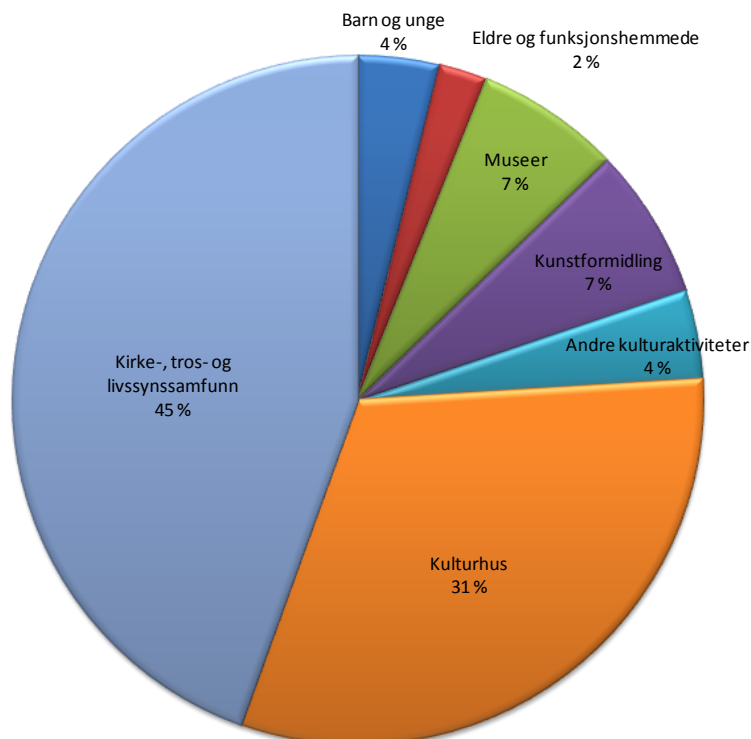
2.2.1 Kommunens ressursbruk og prioritering

Tro og livssyn framstår som et høyt prioritert formål i kommunens budsjett og regnskap. Kommunen bruker betydelig større ressurser pr innbygger og pr medlem på slike formål enn på andre kulturformål. Ingen eksterne institusjoner eller bedrifter mottar større økonomisk tilskudd til driften enn Den norske kirke.

Overføringer til Den norske kirke (F390) og andre tros- og livssynssamfunn (F392) utgjør mer enn 20 % av det totale driftsbudsjettet for programområde 06 Kultur. I 2010 gikk 45 % av alle overføringer til aktører i kulturlivet til kirke-, tros- og livssynssamfunn. I tillegg yter kommunen betydelige bevilgninger til kirkelige investeringer.

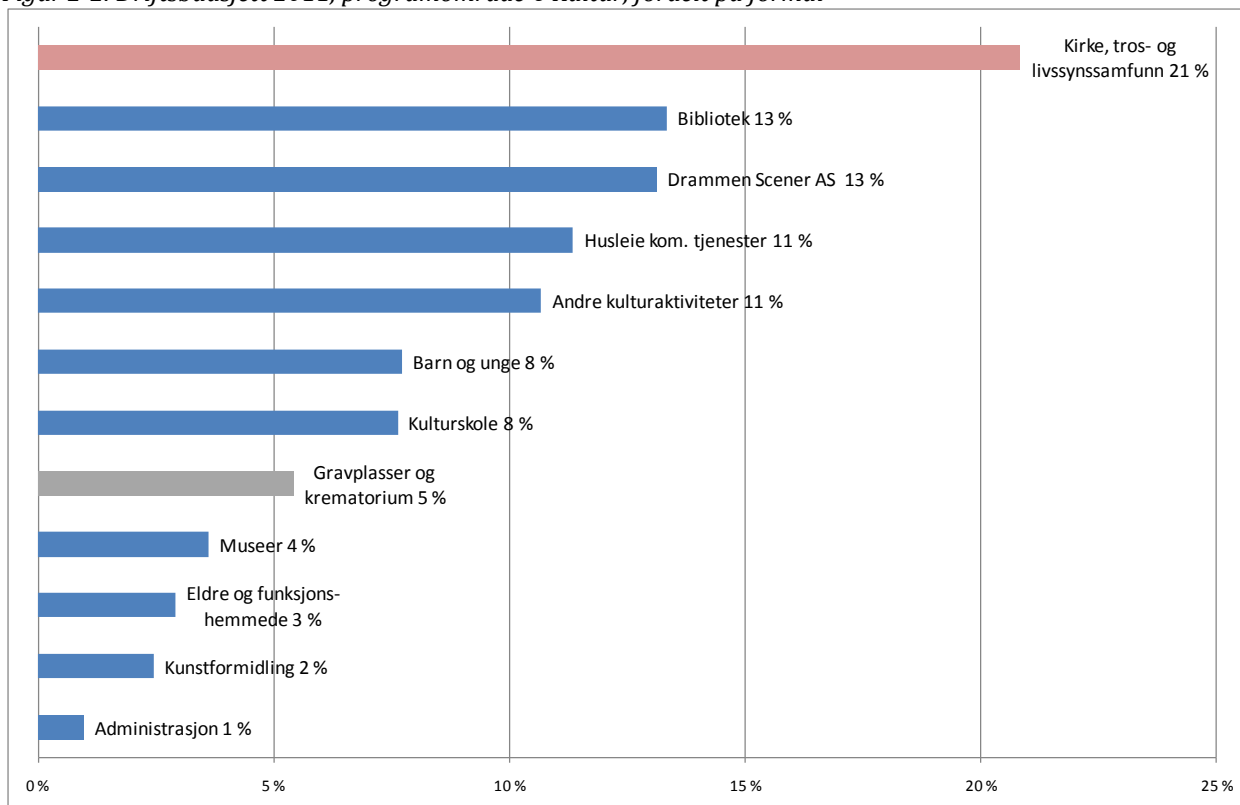
Stimulering av religiøs og livssynsmessig aktivitet er i praksis det høyest prioriterte tilskuddsformålet i kommunen, uansett programområde.

Figur 2-1. Fordeling av kommunale tilskudd på kulturområdet

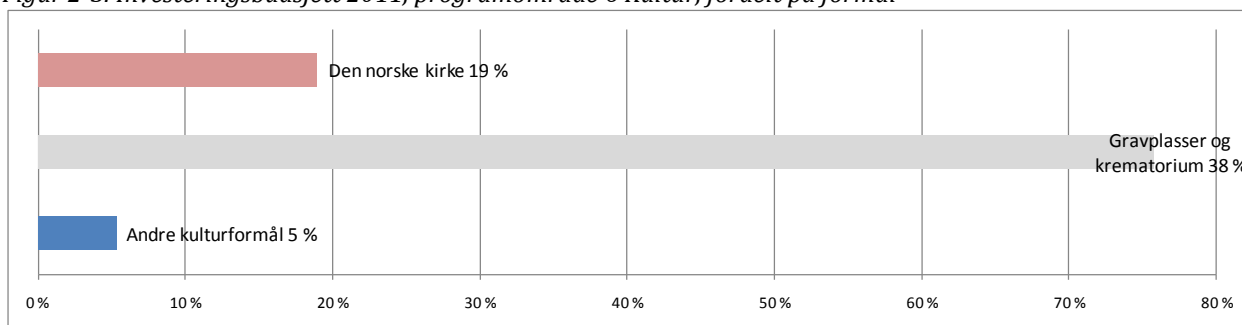

Programområde 6 Kultur

Figur 2-2. Driftsbudsjett 2011, programområde 6 Kultur, fordelt på formål

Figur 2-3. Investeringsbudsjett 2011, programområde 6 Kultur, fordelt på formål

Tabell 2-4. Ressursbruk og andel av ressursbruk, programområde 6 Kultur

Kirke-, tros- og livssynssamfunn	Regnskap 2005	Regnskap 2010
F390 Den norske kirke ² / F392 Andre tros- og livssynssamfunn, drift	20 729 970	27 652 324
Andel av total driftsramme programområde 6 Kultur	22 %	22 %
F390 Den norske kirke, investering	7 000 000	15 000 000
Andel av total investeringsramme programområde 6 Kultur	50 %	73 %

Tall fra Drammen kommunes budsjett og regnskap

Sammenlikning med andre kommuner

I dag gir ikke nøkkeltall fra Kostra mulighet til å sammenlikne nivået på overføringer til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn på tvers av kommuner. Statistisk sentralbyrå (SSB) offentliggjør verken driftstilskudd, investeringstilskudd eller tilskudd pr medlem. Rådmannen har tatt opp denne problemstillingen innenfor ASSS-samarbeidet, med sikte på utvikling av nøkkeltall for de ulike funksjonene. I forbindelse med budsjettarbeidet for 2012 innhentet rådmannen opplysninger fra Sandnes kommune:

Tabell 2-5. Tilskudd til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn (F390 og F392), pr medlem, drift og investering

År 2010	Drammen	Sandnes
Tilskudd til Den norske kirke (F390), pr medlem	862	440
Tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn (F392), pr medlem	499	440

Når det gjelder samlede enhetskostnader for overføring til Den norske kirke og gravplasser / krematorium skiller ikke Drammen kommune seg nevneverdig ut fra andre kommuner når det gjelder driftsutgifter, men når det gjelder investeringsutgifter ligger Drammen betydelig høyere enn andre kommuner.

År 2010	Drammen	Gj.snitt Buskerud	Gj.snitt Landet utenom Oslo	Gj.snitt Gruppe 13
Netto driftsutgifter til F390, 393 pr innbygger i kroner	451	463	500	420
Netto driftsutgifter til F390, 393 i % av samlede netto driftsutgifter	1,2	1,2	1,3	1,2
Brutto investeringsutgifter til F390, 393 pr innbygger	307	151	144	124

Tall fra SSB

² Overføringer til F390 Den norske kirke og F393 Gravplasser og krematorier har vært budsjettet samlet på driftsbudsjettet. I samråd med kirkevergen er fordelingen av driftstilskuddet beregnet til 25 % (gravplasser) / 75 % (Den norske kirke).

2.2.2 Kommunen og Den norske kirke – nøkkeltall

Overføringer fra kommunen

Tilskudd til Den norske kirke budsjetteres etter innspill fra Drammen kirkelige fellesråd via kirkevergen som daglig leder for Drammen kirkelige fellesråds virksomhet. Det bevilges tilskudd både over drifts- og investeringsbudsjettet. I tillegg til ordinært driftstilskudd har kommunen dekket midler til eiendomsutgifter knyttet til presteboliger (Bispedømmerådet) og økte pensjonsutgifter (reguleringskostnad). Reguleringskostnaden har rutinemessig vært dekket gjennom ekstra-bevilgning i første tertial³, men det er enighet mellom rådmannen og kirkevergen om at alle forventede utgifter i fremtiden innarbeides i kirkevergens budsjettinnspill.

I perioden 2005-2010 har tilskuddene økt kraftig, både i sum og regnet pr medlem.

Tabell 2-6. Overføringer til Den norske kirke⁴

	Regnskap 2005	Regnskap 2010	Endring %
F390 Den norske kirke, drift	17 338 500	21 570 500	24 %
F390 Den norske kirke, investering	7 000 000	15 000 000	114 %
Sum F390 Den norske kirke, investering og drift	24 338 500	36 570 500	50 %

Tall fra Drammen kommunes regnskap.

Tabell 2-7. Overføringer til Den norske kirke, pr medlem

	Regnskap 2005	Regnskap 2010	Endring %
F390 Den norske kirke, drift	400	509	27 %
F390 Den norske kirke, investering	162	354	119 %
Sum F390 Den norske kirke, investering og drift	562	862	54 %

Tall fra Drammen kommunes regnskap.

Medlemmer og medlemsopplutning

Ca 67 % av byens innbyggere er medlemmer av Den norske kirke. Antallet medlemmer endrer seg lite, men andelen av befolkningen som er medlemmer i kirken er synkende. Deltakelsen i ordinære gudstjenester er lav. Oppslutningen om kirkelig dåp er synkende, mens oppslutningen om kirkelig konfirmasjon øker.

Tabell 2-8. Medlemsutvikling og medlemsopplutning Den norske kirke i Drammen

	2005	2010	Endring, %
Medlemmer	43 337	42 411	-2,1 %
Medlemmer i % av antall innbyggere	75,0	66,7	-11,1 %
Døpte i % av antall fødte	55,0	47,0	-14,5 %
Konfirmerte i % av antall 15-åringer	49,7	51,6	3,8 %
Kirkelige gravferder i % av antall døde		81,9	
Deltakelse, gudstjenester søn- og helligdager pr innbygger	0,8	0,7	-12,5 %

Tall fra SSB / Kostra

³ Reguleringskostnaden vil være kjent på tidspunktet for kirkevergens budsjettinnspill.

⁴ Overføringer til F390 Den norske kirke og F393 Gravplasser og krematorier har vært budsjettert samlet på driftsbudsjettet. I samråd med kirkevergen er fordelingen av driftstilskuddet beregnet til 25 % (gravplasser) / 75 % (Den norske kirke).

Medlemsandel og medlemsopplutning er lavere i Drammen enn i andre kommuner.

Tabell 2-9. Sammenlikning med andre kommuner, Den norske kirke

År 2010	Drammen	Gj.snitt Buskerud	Gj.snitt Landet utenom Oslo	Gj.snitt Gruppe 13
Medlemmer i % av antall innbyggere	66,7	77,9	80,8	77,6
Døpte i % av antall fødte	47,0	67,8	74,0	66,0
Konfirmerte i % av antall 15-åringer	51,6	61,7	68,2	62,0
Kirkelige gravferder i % av antall døde	81,9	93,6	93,8	89,4
Kirkelige handlinger pr 1.000 medlemmer	29,0	33,0	35,0	33,0
Deltakelse, gudstjenester søn- og helligdager pr innbygger	0,7	0,9	1,1	0,9
Gudstjenester pr 1.000 innbyggere	11,0	12,0	14,0	11,0
Konsserter og kulturarrangementer pr 1.000 innbyggere	3,6	2,7	2,4	2,2

Tall fra SSB / Kostra og Den norske Kirke

Bemanning

Den norske kirke i Drammen er like godt bemannet som kirken i andre kommuner.

Tabell 2-10. Sammenlikning med andre kommuner

År 2010	Drammen	Gj.snitt Buskerud	Gj.snitt Landet utenom Oslo	Gj.snitt Gruppe 13
Sysselsatte i kirken i årsverk pr 1.000 innbyggere	1,21	1,11	1,2	1,01
Sysselsatte i årsverk lønnet av kirkelig fellesråd pr 1.000 innbyggere	0,98	0,86	0,91	0,77

Tall fra SSB / Kostra

Kirkebygninger

En av byens tretten kirkebygninger er fredet og fem er listeført⁵ etter regelverket på nasjonalt nivå. Kommunens kulturminneforvaltning antar at fem av de øvrige bygningene (i tabellen merket *) ville fått status høy / svært høy bevaringsverdi ved en eventuell kommunal kulturminneregistrering.

Tabell 2-11. Kirkebygninger

Kirker	Alder	Vernestatus	Kirker	Vernestatus
Skoger gamle kirke	Middelalder	Fredet	Konnerud gamle kirke	*
Strømsø kirke	1667	Listeført	Skoger kirke	*
Strømsgodset kirke	1843	Listeført	Landfalløya kapell	*
Bragernes kirke	1871	Listeført	Sportskapellet Tverken	*
Tangen kirke	1854	Listeført	Åssiden kapell	*
Åssiden kirke	1967	Listeført	Fjell kirke	
			Konnerud kirke	

⁵ Fredet: Vedtak fattes både etter kirkeloven og kulturminneloven. Listeført: Vedtak fattes etter kirkeloven, etter rådgivning fra Riksantikvaren.

2.2.3 Kommunen og andre tros- og livssynssamfunn – nøkkeltall

Overføringer fra kommunen

Medlemstall i andre tros- og livssynssamfunn registreres og kontrolleres på nasjonalt nivå. Kommunalt tilskudd beregnes og budsjetteres på bakgrunn av grunnlagsopplysninger fra Brønnøysundregistrene og overføringer til Den norske kirke.

I perioden 2005-2010 har tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn økt kraftig, både i sum og regnet pr medlem. Dette skyldes både økningen i driftstilskudd pr medlem til Den norske kirke (se ovenfor), og økning i antall medlemmer i tros- og livssynssamfunnene selv.

Tabell 2-12. Overføringer til andre tros- og livssynssamfunn

	Regnskap 2005	Regnskap 2010	Endring %
F392 Andre tros- og livssynssamfunn, drift	3 391 470	6 081 824	79 %

Tall fra Drammen kommunes regnskap

Tabell 2-13. Overføringer til andre tros- og livssynssamfunn, pr medlem⁶

	Regnskap 2005	Regnskap 2010	Endring %
F392 Andre tros- og livssynssamfunn, drift	395	499	26 %

Tall fra Drammen kommunes regnskap

Andre tros- og livssynssamfunn har ikke fått like høyt tilskudd pr medlem som Den norske kirke, fordi verdien av tilskudd til kirkelige investeringer ikke har vært tatt med i beregningsgrunnlaget. Rådmannen tar sikte på å rette opp dette med virkning fra 2012.

Medlemmer og medlemsopplutning

Ca 18 % av byens innbyggere er medlemmer av andre tros- og livssynssamfunn enn Den norske kirke. Både antallet og andelen er økende. Om lag fire av ti er medlem av kristne eller andre vestlige tros- og livssynssamfunn. Medlemsmassen øker både i kristne / andre vestlige tros- og livssynssamfunn og andre tros- og livssynssamfunn. Ca halvparten av de drammenserne som tilhører andre tros- og livssynssamfunn er medlem av et tros- og livssynssamfunn med adresse i Drammen. Antallet og andelen er økende.

Statistikk foreligger ikke, men det er grunn til å tro at opplutningen om religiøse aktiviteter og overgangsriter er høyere i andre tros- og livssynssamfunn enn i Den norske kirke, siden medlemskapet krever større innsats av den enkelte. Det foreligger ikke tall som sammenlikner Drammen med andre kommuner.

Tabell 2-14. Medlemsutvikling

	Antall medlemmer 2005	% av antall medlemmer 2005	Antall medlemmer 2010	% av antall medlemmer 2010	Endring, %
Antall innbyggere i Drammen som er medlem av andre tros- og livssynssamfunn	8 649		11 323		31 %
Andel innbyggere i Drammen som er medlem av andre tros- og livssynssamfunn	15 %		18 %		20 %
derav medlemmer i kristne / vestlige tros- og livssynssamfunn	4 012	46 %	4 833	43 %	20 %
derav medlemmer i andre tros- og livssynssamfunn	4 637	54 %	6 490	57 %	40 %
derav medlemmer i tros- og livssynssamfunn med adresse Drammen	2 541	29 %	5 431	48 %	114 %

Tall fra Brønnøysundregistrene

⁶ NB Tabellen viser faktisk utbetalt tilskudd pr medlem, ikke regnskapsført beløp delt på antall medlemmer.

Samfunn

I 2010 var 249⁷ tros- og livssynssamfunn over hele landet berettiget til kommunalt tilskudd fra Drammen kommune, for medlemmer bosatt i Drammen. Flesteparten av tros- og livssynssamfunnene er kristne / vestlige. Antallet tros- og livssynssamfunn med medlemmer / adresse i Drammen øker sterkt. Data for 2011 viser at de samfunnene som har størst oppslutning i Drammen er Human-Etisk Forbund (9 %), Oslo katolske bispedømme (9 %) og Det islamske kultursenter (9 %).

Tabell 2-15. Utvikling av antall/type samfunn

	Antall samfunn 2005	% av antall samfunn 2005	Antall samfunn 2010	% av antall samfunn 2010	Endring, %
Antall tros- og livssynssamfunn med medlemmer i Drammen	163		249		53 %
derav kristne / vestlige tros- og livssynssamfunn	97	60 %	150	60 %	55 %
derav andre tros- og livssynssamfunn	66	40 %	99	40 %	50 %
derav tros- og livssynssamfunn med adresse i Drammen	13	8 %	23	9 %	77 %

Tall fra Brønnøysundregistrene

Religiøse bygninger

Mange av trossamfunnene i Drammen har egne bygninger. Tre kirkebygninger – Frikirken, Metodistkirken og baptistkirken Ebenezer – har fått status høy bevaringsverdi ved kommunal kulturminneregistrering.

Foreløpig avspeiles ikke det nye religiøse mangfoldet arkitektonisk. De ikke-vestlige trossamfunnene som er representert i Drammen har ikke egne religiøse bygninger, men bruker lokaler i andre typer bygninger. Ett av samfunnene er etablert i en tidligere kristen kirke. Den planlagte moskeen på Fjell får en arkitektur som er muslimsk preget.

2.2.4 Kommunen og gravferdsforvaltningen – nøkkeltall

Budsjett for gravplasser og krematorium budsjetteres etter innspill fra Drammen kirkelige fellestråd via kirkevergen som daglig leder for Drammen kirkelige fellestråds virksomhet. Det bevilges midler både over drifts- og investeringsbudsjettet.

Tabell 2-16. Overføringer til gravplasser og krematorium⁸

	Regnskap 2005	Regnskap 2010	Endring %
F393 Gravplasser og krematorium, Fellestrådet, drift	5 670 500	7 082 500	25 %
F393 Gravplasser og krematorium, Fellestrådet, investering	6 500 000	4 500 000	

Tall fra Drammen kommunes regnskap / kirkevergen.

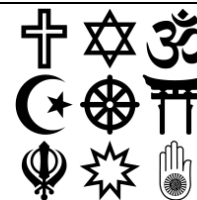
Gravplasser og krematorium er et tilbud til alle innbyggere. Tjenestene er ca 50 % avgiftsfinansiert. Prisregulativet er fastsatt av bystyret.

Etter loven skal det til enhver tid være gravkapasitet tilsvarende 3 % av befolkningen i kommunen. Kommunen har sju gravplasser (Bragernes, Konnerud, Skoger, Strømsgodset, Strømsø, Tangen og Åssiden), derav en (Skoger) som er tilrettelagt for andre tros- og livssynssamfunn. Alle gravplassene unntatt to (Tangen og Åssiden) ligger i umiddelbar nærhet til statskirkebygg. Kapasiteten ved de sentrale gravplassene er begrenset. Ved de mer landlig beliggende gravplassene er kapasiteten god.

Drammen krematorium, med to seremonirom, betjener alle Drammens nabokommuner. Kremasjonsprosenten i Drammen er høy, nesten 80 %. Askespredning i naturen har lite omfang.

⁷ Derav 5 samfunn / 1210 medlemmer (derav ett med adresse Drammen) hvor utbetaling ble utsatt i påvente av fylkesmannens behandling.

⁸ Overføringer til F390 Den norske kirke og F393 Gravplasser og krematorier har vært budsjettert samlet på driftsbudsjettet. I samråd med kirkevergen er fordelingen av driftstilskuddet beregnet til 25 % (gravplasser) / 75 % (Den norske kirke).

3 Verdier og strategier

Hovedpunkter i dette kapittelet

Kommunens virksomhet bygger på sentrale verdier i det norske samfunnet. Bærebjelkene i kommunens tros- og livssynspolitikk er forankret i menneskerettighetene og statlig tros- og livssynspolitikk, og overordnede mål for kommunen (kommuneplanen/bystrategien).

- Tros- og livssynsfrihet for kommunens innbyggere og brukere av kommunale tjenester.
- Tros- og livssynsnøytralitet i kommunal forvaltning og tjenesteyting.
- Økonomiske rammevilkår som sikrer Den norske kirke mulighet til å realisere statlige mål for kirken.
- Økonomisk likebehandling av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.
- Kommunens tros- og livssynspolitikk bidrar til realisering av kommunale mål for samfunnsutvikling og tjenesteyting.

Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn spiller en viktig aktørrolle på sentrale kommunale politikkområder, og bidrar gjennom sin samfunnsinnsats til realisering av felles verdier og mål.

- Mangfold og integrering.
- Frivillighet.
- Byutvikling og kulturvern.
- Sosialt arbeid.
- Kulturarbeid.
- Gravferdsforvaltning.
- Seremonirom.

Kommunal tilrettelegging for innbyggerne og tilrettelegging for / samarbeid med Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn på disse områdene baseres på de fem bærebjelkene for tros- og livssynspolitikken.

Innenfor kommunale tjenester må kommunen og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn samarbeide om tilrettelegging for utøvelse av elevenes, beboernes og brukernes tros- og livssynsfrihet. Samtidig må elever, beboere og brukere skjermes fra uønsket religiøs eller livssynsmessig påvirkning.

Forholdet mellom kommunen og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn omfatter flere roller og funksjoner, og forholdet må organiseres innenfor ryddige organisatoriske / økonomiske / avtalemessige rammer. Kommunal støtte til sosialt arbeid og kulturarbeid i regi av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn ytes over kommunens generelle støtteordninger.

Gravplasser og krematorium er et tilbud til hele befolkningen / medlemmer av alle kirke-, tros- og livssynssamfunn. Forvaltningen skal være tros- og livssynsnøytral. Etter avtale med kirken kan ansvaret for drift og forvaltning av gravplasser og krematorium overføres til kommunen.

Ved bestiller-utfører-organisering av kommunale tjenester må det være klare avgrensninger mellom kommunen som bestiller og kirke-, tros- og livssynssamfunn som utførere, både organisatorisk, økonomisk og administrativt. All økonomisk støtte til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn ytes i form av tilskudd. Eventuelt salg av interne tjenester fra basisorganisasjonen eller kommunale foretak organiseres innenfor ordinære økonomiske og avtalemessige rammer.

Kommunens ansvar for framskaffing, utleie, forvaltning, drift, vedlikehold og utvikling av presteboliger avvikles.

3.1 Bærebjelker i tros- og livssynspolitikken

3.1.1 Ansvar for innbyggerne

Ca 15 % av byens innbyggere tilhører ikke noe kirke-, tros- eller livssynssamfunn. Ca 18 % av innbyggerne tilhører til sammen 249 ulike tros- og livssynssamfunn, derav 23 med adresse i Drammen. Ca 67 % av innbyggerne er medlem av Den norske kirke.

Kommunens rolle er å tilrettelegge for utøvelse av innbyggernes tros- og livssynsfrihet. Tilretteleggingen må være forankret i menneskerettighetene og statlig tros- og livssynspolitik.

- *Tros- og livssynsfrihet* for kommunens innbyggere og brukere av kommunale tjenester.
- *Tros- og livssynsnøytralitet* i kommunal forvaltning og tjenesteyting.

Alle innbyggere skal fritt kunne utøve sin tro / sitt livssyn. Tro- og livssynsfrihet er en sentral menneskerett.

Alle innbyggere – uansett tro og livssyn – skal behandles likt og føle seg inkludert og ivaretatt der kommunen har ansvaret. Dette er en forutsetning for bygging og opprettholdelse av tillit mellom innbyggerne og kommunen som forvaltningsmyndighet og tjenesteyter.

Tros- og livssynsnøytralitet i forvaltning og tjenesteyting innebærer ikke at kommunen som styringsorgan og samfunnsutvikler er "verdiløs". Kommunens virksomhet er tuftet på sentrale verdier i det norske samfunnet. Tros- og livssynsfrihet og tros- og livssynsnøytralitet er eksempel på slike verdier.

FNs verdenserklæring om menneskerettigheter, artikkel 18

Enhver har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å skifte religion eller tro, og frihet til enten alene eller sammen med andre, og offentlig eller privat, å gi uttrykk for sin religion eller tro gjennom undervisning, utøvelse, tilbedelse og ritualer.

Forslag til bærebjelker i kommunens tros- og livssynspolitik:

- ∞ *Kommunen tilrettelegger for utøvelse av innbyggernes tros- og livssynsfrihet.*
- ∞ *Kommunens forvaltning og tjenesteyting er tros- og livssynsnøytral.*

3.1.2 Ansvar for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn

Kommunens økonomiske ansvar er lovpålagt. Kommunen finansierer ca to tredjedeler av kirkens driftsutgifter og alle kirkens investeringer. Økonomisk sett er kirken dermed i større grad en *kommunekirke* enn en statskirke. Kommunen kan påvirke størrelsen på overføringene, men kan ikke tilby kirken så trange økonomiske vilkår at statens målsettinger ikke kan realiseres. Andre tros- og livssynssamfunn skal ha samme økonomiske støtte som Den norske kirke, regnet pr medlem.

Kommunal tilrettelegging for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn er et virkemiddel for tilrettelegging for innbyggernes utøvelse av sin tros- og livssynsfrihet. Kommunens tros- og livssynspolitik må være forankret i statlig tros- og livssynspolitik.

- *Økonomiske rammevilkår* som sikrer Den norske kirke mulighet til å realisere statlige mål for kirken.
- *Økonomisk likebehandling* av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.

Statlig tros- og livssynspolitik

Målet for kirkepolitikken er å legge til rette organisatoriske og økonomiske rammevilkår for Den norske kirke slik at denne kan leve og virke som en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke.

Kilde: Regjeringens internettsider om Den norske kirke

Statlig tros- og livssynspolitik

Tilskudd til tros- og livssynssamfunn skal sikre økonomisk lik behandling mellom Den norske kirke og tros- og livssynssamfunnene utenfor Den norske kirke, ved at disse får en tilsvarende bevilgning pr. medlem som statskirken.

Kilde: Regjeringens internettsider om andre tros- og livssynssamfunn

Etter loven skal kommunens tilskudd til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn være like stort, regnet pr medlem. Økning / reduksjon av bevilgningene til kirken vil derfor som regel automatisk måtte innebære økning / reduksjon av bevilgningene til andre tros- og livssynssamfunn.

På grunn av svakheter i forvaltningsregimet har ikke kravet om likebehandling vært tilfredsstillende fulgt opp hittil. En av hovedhensiktene med denne saken er å legge grunnlag for et robust og korrekt forvaltningsregime, i tråd med lov og forskrifter.

Forslag til bærebjelker i kommunens tros- og livssynspolitik:

- ∞ *Kommunen gir Den norske kirke økonomiske rammevilkår som sikrer kirken mulighet til å realisere statlige mål for kirken.*
- ∞ *Kommunen likebehandler Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn økonomisk.*

3.1.3 Ansvar for helhetlig styring av samfunnsutvikling og tjenesteyting

Kommunen, ved bystyret, har det politiske ansvaret for styring og utvikling av kommunen. Overordnede mål for utviklingen av byen, bysamfunnet og de kommunale tjenestene fastsettes i *bystrategien* (kommuneplanen) og styringssystemet for øvrig.

Religion og livssyn spiller en viktig rolle i mange innbyggers liv. Et flertall av drammensere er medlem av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn er viktige samfunnsaktører.

Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn er "kulturberere" – dvs synlige og institusjonelle uttrykk for verdier, tradisjoner og tilhørighet i den multikulturelle byen.

Tros- og livssynspolitikken må sees i sammenheng med andre kommunale politikkområder, derunder mangfolds- og integreringspolitikk, frivillighetspolitikk, byutvikling og kulturvern, kulturpolitikk, sosialpolitikk, skole- og barnehagepolitikk.

Kommunens tilrettelegging for innbyggere og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn må støtte opp om bystrategien og mål/strategier for andre politikkområder.

Kirken og samfunnet

- *Kirken vil være med på å gjøre Drammen til et godt sted å leve.*
- *Kirken ivaretar majoritetens forventninger om stabile livsritualer basert på generasjoners tradisjoner.*
- *Kirken bygger nettverk og tilhørighet av mennesker, ansatte og frivillige.*
- *25 årsverk lønnet av innsamlede midler / gaver og 1.392 frivillige bidrar i kirkens arbeid med eldretreff, besøkstjeneste, barne- og ungdomsaktiviteter og k or for alle aldersgrupper.*
- *Kirken ivaretar kirkebygningene som også er kulturhus med tradisjon for kulturformidling.*

Kilde: Drammen kirkelige fellesråd

Andre tros- og livssynssamfunn og samfunnet

- *Tilsvarende, for religiøse og livssynsmessige minoriteter.*

Forslag til bærebjelker i kommunens tros- og livssynspolitik:

- ∞ *Kommunens tros- og livssynspolitik bidrar til realisering av kommunale mål for samfunnsutvikling og tjenesteyting.*

3.2 Kommunen, innbyggerne og aktørene

3.2.1 Mangfold og integrering i den flerkulturelle byen

Ca 15 % av innbyggerne i Drammen tilhører ikke noe kirke-, tros- eller livssynssamfunn. 18 % av innbyggerne tilhører andre tros- og livssynssamfunn enn Den norske kirke.

Åtte av ti drammensere er medlemmer av et kirke-, tros- eller livssynssamfunn. Medlemskapet betyr mye for mange innbyggere. For aktive medlemmer har kirke-, tros- og livssynssamfunn en viktig identitets- og holdningsskapende funksjon. Tilhørigheten til det religiøse / livssynsmessige fellesskapet ("samfunnet") er viktig, ikke bare den personlige troen. For mindre aktive medlemmer spiller kirke-, tros- og livssynssamfunnene en viktig rolle knyttet til kultur, tradisjoner, høytider og overgangsriter.

Gravferdstilbudet har spesiell betydning når det gjelder identitet og stedstilknytning. Folk vil gjerne bisette / gravlegge sine avdøde "der de hører hjemme". Et godt tilrettelagt gravferdstilbud til alle grupper av befolkningen bidrar til å utvikle tilhørighet til Drammen.

Mennesker med ulik religion føler ofte større fellesskap med hverandre enn med ikke- religiøse mennesker og sekulære institusjoner. Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn har derfor en viktig *brobyggerfunksjon* i lokalsamfunnet.

[Drammen og omegn tro- og livssynsforum](#) (DOTL) ble dannet i 2007. DOTL er et felles forum som omfatter en rekke lokale kirke-, tros- og livssynssamfunn. DOTL er medlem av det nasjonale *Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn* og Drammen kommunes *dialogforum* for mangfold og integrering.

Formål, Drammen og omegn tros- og livssynsforum (DOTL)

- å bidra til et samfunn hvor alle kan leve sammen i fred, med forståelse og respekt for hverandre.
- å bidra til bedre kjennskap og kontakt mellom de ulike tros- og livssynssamfunn i Drammen og omegn.
- å aktivt forebygge og dempe mulige konflikter og bidra til et åpent og godt felleskap basert på FNs konvensjoner om menneskerettigheter og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon.
- å arbeide internt og eksternt med sosiale etiske spørsmål i et tros- og livssynsperspektiv.

Kilde: DOTL

Forslag til verdier og strategier i kommunens tros- og livssynspolitik:

- ∞ *Det er plass for alle kirke-, tros- og livssynssamfunn i den inkluderende byen.*
- ∞ *Bysamfunnet preges av toleranse for ulike livssyn, normer og verdier.*
- ∞ *Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn bidrar gjennom DOTL til å bygge broer mellom ulike kulturer og øke tillit og kontakt mellom mennesker med ulik tro og livssyn.*
- ∞ *Kommunen oppmuntrer til kontakt og samarbeid mellom ulike kirke-, tros- og livssynssamfunn med sikte på økt kunnskap og toleranse for hverandre.*
- ∞ *Kommunens forvaltning og tjenesteyting er livssynsnøytral.*

3.2.2 Frivillighet

Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn er en del av "tredje sektor". I tillegg til å gi det enkelte menneske tilhørighet og mening, fungerer religiøse og andre frivillige organisasjoner som "sosialt lim", arena for samfunnsengasjement og omfattende ulønnet verdiskapning. "Dugnadsånden" er her like sterk i ulike befolkningsgrupper. Deltagelse i organisasjonslivet gir ofte interesse for deltagelse i lokaldemokratiet. På denne bakgrunn ønsker Drammen kommune i likhet med de fleste kommuner å støtte tredje sektor, derunder religiøse samfunn.

Kommunens kulturpolitikk fokuserer i dag Den norske kirkes rolle som "kulturbærer", institusjoner som uttrykker verdier og tradisjoner i samfunnet. Også andre kirke-, tros- og livssynssamfunn har, eller vil få, en slik funksjon.

Et viktig spørsmål i forbindelse med offentlig støtte til organisasjonslivet er *i hvilken grad kommunen kan / bør stille krav til lære og praksis innad i organisasjonene*. Prinsippet om uavhengighet for organisasjonene står sterkt. I kirke-, tros- og livssynssamfunn vil praksis / holdninger som oftest være styrt av religiøs tro og tradisjoner som knyttes til troen. Samtidig kan slike holdninger / praksis stå i motstrid til holdninger / praksis kommunen ønsker å endre eller modernisere⁹. Slik regelverket er utformet i dag vil kommunen ikke ha mulighet til å påvirke kirke-, tros- og livssynssamfunnenes lære og praksis gjennom tilskuddspolitikken.

Forslag til verdier og strategier i kommunens tros- og livssynspolitik:

- ∞ *Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn er kulturbærere og arenaer for trivsel, engasjement og livskvalitet.*
- ∞ *Frivillig arbeid, derunder frivillig arbeid i regi av tros- og livssynssamfunn, har en viktig funksjon i bysamfunnet og for det enkelte menneske.*
- ∞ *Kommunal støtte ytes uten betingelser som påvirker tro, lære, normer og religiøs praksis innad i kirke-, tros- og livssynssamfunnene.*

3.2.3 Byutvikling og kulturvern

Den norske kirke, etter hvert også andre tros- og livssynssamfunn, preger byen med "signalbygg" av stor arkitektonisk og kulturhistorisk verdi. Religiøse bygninger har oftest særpreget utforming, og avspeiler tydelig tradisjoner og mangfold i befolkningen. Kommunens økonomiske overføringer omfatter også støtte til investeringer.

Den norske kirke lar seg høre gjennom bruk av kirkeklokker, både i sentrum, i bydelene og i marka. Andre kirke-, tros- og livssynssamfunn gir seg ikke til kjenne ved hjelp av lyder. Bønneutrop fra moskeer er et kontroversielt spørsmål. Fra den planlagte moskeen på Fjell vil bønnetidene bli markert med lyssignaler.

Mange kirkebygg er fredet eller vernet. Etter hvert vil også andre religiøse bygninger kunne bli fredet eller vernet ut fra liknende kriterier som kirkebyggene.

Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn bruker i beskjeden utstrekning offentlige ute-rom til forkynnelse eller andre typer arrangementer.

Forslag til verdier og strategier i kommunens tros- og livssynspolitik:

- ∞ *Religiøse bygninger i sentrum fungerer som "signalbygg" som uttrykker religiøse verdier og tradisjoner og byens kulturelle mangfold, og har høy kulturhistorisk og arkitektonisk kvalitet.*
- ∞ *Kommunen sikrer gjennom økonomiske tilskudd at religiøse bygninger holdes i tilfredsstillende stand.*

⁹ Jfr. for eksempel ansettelsespolitikk, spørsmål om klesdrakt, kjønnsroller, barneoppdragelse, seksuelle minoriteter.

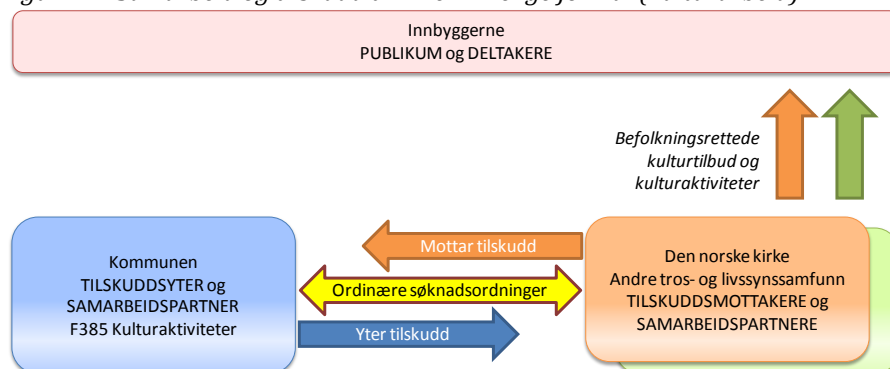
3.2.4 Kulturarbeid

Kulturarbeid i regi av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn

Kunst og kultur spiller en viktig rolle i religiøs og livssynsmessig virksomhet.

Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn driver også omfattende kulturarbeid på idealistisk og ikke-kommersiell basis, rettet mot alle innbyggere, på linje med andre kulturaktører. Musikk står sentralt – både profesjonelle / kommersielle tilbud og amatørvirksomhet. Kirkene er viktige kulturarenaer, både for religiøs kultur og allmennkultur.

Figur 3-1: Samarbeid og tilskudd til ikke-kirkelige formål (kulturarbeid)

Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn som allmenne kulturaktører bidrar dermed til kommunens overordnede mål for kulturlivet – opplevelser og egenaktivitet. Kommunen bidrar først og fremst gjennom økonomiske tilskudd, men også faglig. [Adventsfestivalen](#) arrangeres med fast kommunal støtte. [Drammen Sacred Music Festival](#) arrangeres i samarbeid mellom Drammen og omegn tros- og livssynsforum (DOTL) og kommunen. Tilskudd til kulturarbeid som ikke regnes som "eigentlige kyrkjelege føremål¹⁰" ytes over kommunens ordinære tilskuddsordninger, ikke som del av driftstilskuddene til Den norske kirke (F390) og andre tros- og livssynssamfunn (F392).

Et prinsipielt spørsmål i forbindelse med kommunal støtte til befolkningsrettede konserter og andre kulturarrangementer i kirkebygg og andre religiøse bygg/lokaler er i hvilken grad kommunen kan / bør stille krav om aksept for kulturaktører, dekor og innhold i kulturuttrykk som oppfattes som kontroversielle innenfor den aktuelle troen. I dag stiller ikke kommunen slike krav.

Kirkevergen i Oslo har reist spørsmål om i hvilken grad kirken – og dermed indirekte kommunen – bør subsidiere leieutgifter for kommersielle aktører som bruker kirkene som konsertlokaler.

Kulturarbeid i kommunal regi

Organisert samarbeid mellom kommunens egne kulturtjenester (kulturskole, bibliotek, fritids-tilbud, interkultur) og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn, i form av bestiller-utfører-organisering eller regelmessig kjøp av tjenester er lite aktuelt. Mer uformelt, ad hoc-preget samarbeid med Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn må gjelde allmennkulturelle aktiviteter, og organiseres slik at kommunens tros- og livssynsnøytralitet ikke kan trekkes i tvil. Ren undervisning om religion og livssyn, og religionenes rolle og betydning i samfunnet, skjer innenfor grunnskolen (jfr. eget kapittel om kommunale tjenester).

Kulturpolitikk

Nærmere fastsetting av art, omfang og organisering av samarbeid mellom kommunen og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn som kulturaktører er et ansvar for kommunens politiske organer, administrativ ledelse og virksomhetsleder på kulturområdet.

Forslag til verdier og strategier i kommunens tros- og livssynspolitik:

∞ Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn yter byens innbyggere kunst- og kulturtilbud av høy kvalitet.

¹⁰ Formulering fra Lov om tilskott til livssynssamfunn.

- ∞ Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn tilbyr byens innbyggere, særlig ungdom, kulturelle fritidsaktiviteter.
- ∞ Religiøse bygninger stilles til rådighet og benyttes som arenaer for musikk, teater og annen scenekunst.
- ∞ Kommunal støtte ytes uten betingelser som påvirker tro, lære, normer og religiøs praksis innad i kirke-, tros- og livssynssamfunnene.
- ∞ Kommunale tilskuddsordninger på kulturområdet er tros- og livssynsnøytrale.

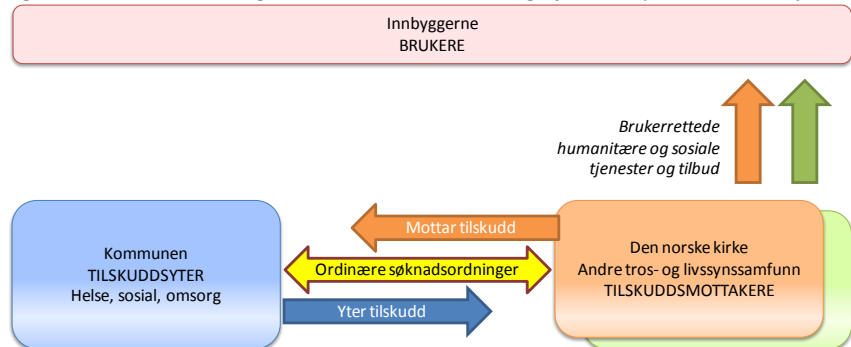
3.2.5 Sosialt arbeid

Sosialt arbeid i regi av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn

Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn driver omfattende humanitært arbeid på idealistisk og ikke-kommersiell basis, i hovedsak gjennom stiftelser, organisasjoner og lignende, men også i regi av kirke-/ trossamfunnene selv. Sosialt engasjement, omsorg, respekt og medmenneskelig innsats for

fattige, bostedsløse, rusavhengige, mennesker med psykiske lidelser, eldre, familier, barn og ungdom, springer ut av tros- og læregrunnlaget både i kristendommen, islam og andre religioner. Det er kirke-, tros- og livssynssamfunnene selv som utformer innholdet i tjenestene og har det formelle ansvaret overfor brukerne, men tilbudet er ikke begrenset til egne medlemmer.

Figur 3-2: Samarbeid og tilskudd til ikke-kirkelige formål (sosialt arbeid)

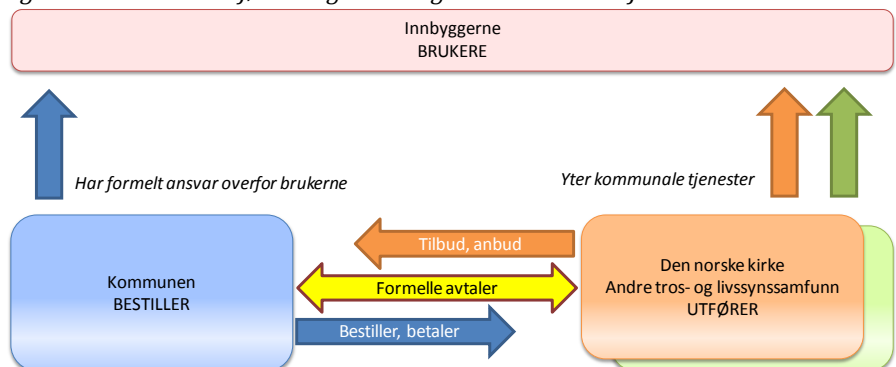

Helse-, sosial- og omsorgstjenester i regi av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn er ofte rettet mot de samme målgruppene som kommunen yter tjenester til. Slike tjenester forsterker det samlede tilbudet til målgruppene, og bidrar dermed til kommunens overordnede mål for innbyggernes velferd. Ofte yter Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn tjenester som kommunen ikke tilbyr, og som (ennå) ikke er blitt en del av det offentlige velferdstilbudet. Kommunen bidrar først og fremst gjennom økonomiske tilskudd, men også faglig. Tilskudd til sosialt arbeid som ikke regnes som "eigentlige kyrkjelege føremål¹¹" ytes over kommunens ordinære tilskuddsordninger, ikke som del av driftstilskuddene til Den norske kirke (F390) og andre tros- og livssynssamfunn (F392).

Sosialt arbeid i kommunal regi

Ved samarbeid mellom kommunen og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn om sosialt hjelpearbeid mv i kommunal regi er det viktig å klargjøre roller og ansvar. Samarbeidet må organiseres slik at kommunens tros- og livssynsnøytralitet ikke kan trekkes i tvil. Det må komme klart fram hvem som har det formelle ansvaret overfor brukerne.

Figur 3-3: Bestiller-utfører-organisering av kommunale tjenester

¹¹ Formulering fra Lov om tilskott til livssynssamfunn.

Ved bestiller-utfører-organisering av kommunale brukerrettede tjenester (med eller uten anbuds-konkurransen) kan Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn, eller stiftelser / organisasjoner med utspring i kirke-, tros- og livssynssamfunn, ha rollen som utfører på vegne av kommunen som bestiller. Finansiering av utførerfunksjoner / betaling for tjenestekjøp er ikke økonomisk tilskudd til religiøs virksomhet. Slikt samarbeid reguleres gjennom ordinære avtaler / kontrakter.

Kirken ønsker

- *Samordning av tjenesteyting.*

Kilde: Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon (KA)

Kirke-, tros- og livssynssamfunn som tilbyder/anbyder har samme behov som frivillige organisasjoner når det gjelder forutsigbarhet, og har samme mulighet til å tilføre tilbudene merverdi i form av frivillig innsats. Uten at formelle konkurranseregler brytes kan konkurranser til en viss grad legges opp slik at det tas hensyn til ikke-kommersielle anbydere. Regjeringen har tatt initiativ til inngåelse av en rammeavtale for samarbeid med frivillige om prinsipper for offentlig anskaffelse av helse- og velferdstjenester fra ideelle aktører.

Samlokalisering av kommunale og religiøse funksjoner

Moderne kirkebygg utformes ofte med tanke på utleie av lokaler, for eksempel til kommunale barnehager, fritidsklubber eller andre kommunale tjenester. Noen steder eier kommunen og kirken en del hver av kirkebygg. I Drammen kommune har slikt sambruk lite omfang.

Kirken ønsker

- *Felles prosjekter.*

Kilde: Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon (KA)

Samlokalisering av kommunale brukerrettede tjenester og funksjoner i kirke-, tros- og livssynssamfunn gjør grensen mellom utleiers og leietakers virksomhet uklare, og kan så tvil om kommunens livssynsnøytralitet.

Helse-, sosial og omsorgspolitik

Nærmere fastsetting av art, omfang og organisering av slikt samarbeid er et ansvar for kommunens politiske organer, administrativ ledelse og virksomhetsledere på helse-, sosial- og omsorgsområdet.

Beredskap

I forbindelse med ulykker og katastrofer er kirke-, tros- og livssynssamfunn en viktig aktør i det organiserte beredskaps- og hjelpearbeidet. Brannen på Gulskogen og tragedien på Utøya er eksempler på dette. Samarbeidet mellom kriseledelsen og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn nedfelles i beredskapsplaner.

Forslag til verdier og strategier i kommunens tros- og livssynspolitik:

- ∞ *Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn yter byens innbyggere humanitære og sosiale tjenester, pedagogiske tilbud, fritids- og aktivitetstilbud av høy kvalitet, og verdige overgangsriter.*
- ∞ *I forbindelse med ulykker og katastrofer er kirke-, tros- og livssynssamfunn en viktig del av beredskaps- og hjelpearbeidet.*
- ∞ *Kommunal støtte ytes uten betingelser som påvirker tro, lære, normer og religiøs praksis innad i kirke-, tros- og livssynssamfunnene.*
- ∞ *Kommunale tilskuddsordninger på helse-, sosial- og omsorgsområdet er tros- og livssynsnøytrale.*
- ∞ *Det er klare avgrensninger mellom kommunen og kirke-, tros- og livssynssamfunn som tjenesteytere, både organisatorisk, økonomisk og administrativt. Kommunal tjenesteyting organiseres slik at kommunens livssynsnøytralitet ikke kan trekkes i tvil. Kjøp og salg av tjenester reguleres i egne avtaler / kontrakter.*
- ∞ *Samlokalisering av kommunale funksjoner og funksjoner i kirke-, tros- og livssynssamfunn (faste avtaler) begrenses mest mulig.*

3.2.6 Tros- og livssynsnøytralitet i gravferdsforvaltningen

Gravplasser / krematorium og forvaltning knyttet til slike anlegg er et tilbud til hele befolkningen / alle innbyggere, uansett religiøs tro eller livssyn. Anlegg, drift og forvaltning av gravplasser og krematorier er tros- og livssynsnøytral virksomhet. Kontakten mellom pårørende og gravferdsmyndighet skjer i situasjoner hvor mennesker er sårbare, og hvor den religiøse/livssynsmessige rammen rundt gravferden er av stor betydning for mange. Organisering av disse funksjonene er av spesiell interesse i en flerkulturell by som Drammen.

I ny gravferdslovgivning er hensynet til det religiøse og livssynsmessige mangfoldet fokusert, blant annet gjennom bestemmelser om innsyn og medvirkning for andre tros- og livssynssamfunn, bruk av den nøytrale betegnelsen "gravplass" i stedet for "kirkegård¹²". Andre tros- og livssynssamfunn enn Den norske kirke får rett til å holde egne seremonier ved innvielse av gravplasser. Dersom det ikke finnes særskilt tilrettelagte gravplasser for religiøse minoriteter i en kommune, skal forvalter i hjemkommunen dekke kostnadene ved gravlegging i en annen kommune hvor slik tilrettelegging er gjort.

Lovendringene er viktige for Drammen kommune, hvor en stor andel av befolkningen tilhører andre tros- og livssynssamfunn enn Den norske kirke. Kommunen har innført den livssynsnøytrale betegnelsen *gravplass* i sine styringsdokumenter. Mangfoldet i befolkningen gjør det naturlig å vurdere tros- og livssynsnøytral forvaltning og drift av gravplasser og kirkegårder.

Drammen krematorium har i dag et seremonilokale tilrettelagt for alle religioner og livssyn. De fleste gravlundene er plassert i nær tilknytning til kirkebyggene. Alle gravplasser er åpne for alle religioner og livssyn, men Skoger kirkegård har et område spesielt tilrettelagt for muslimer.

Prisregulativet fastsettes av bystyret i forbindelse med økonomiplanen. Den nye profilen, som trådte i kraft 1.1.2011 har fjernet forskjellsbehandlingen mellom de som ønsker statskirkelig seremoniell / lokale og de som ønsker seremoniell / lokale tilrettelagt for andre tros- og livssyn.

Tabell 3-1. Priser gravferd, kremasjon mv

	Avgift 2010, kr	Avgift 2011, kr
Festeavgift	130	250
Begravelse (seremoni i kirke eller kapell)	0	0
Kremasjon (seremoni i kirke eller kapell)	2 265	0
Kremasjon (seremoni i andre lokaler)	2 025	0
Navnet minnelund	1 100	5 000

Tall fra Drammen kommunes økonomiplan 2011-2014

Det bør framgå tydelig i [presentasjon av tilbudene på nettet](#) og andre steder at planlegging, forvaltning og drift av gravplasser og krematorium er et tilbud til hele befolkningen, uansett religiøs tro eller livssyn. Kommunen kan imidlertid ikke instruere Drammen kirkelige fellesråd om dette.

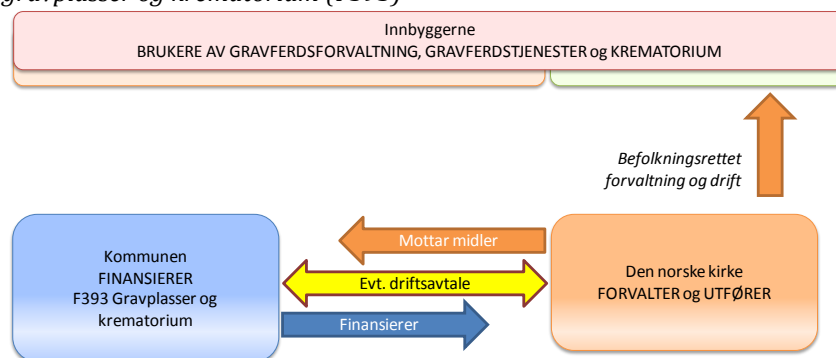
¹² Når gravlundene / gravplassen ligger i umiddelbar nærhet av en kirke, kan *kirkegård* evt brukes som *egennavn*.

Normalmodellen: Kirken forvalter

Normalmodellen, som videreføres i ny gravferdslovgivning, er at det kirkelige fellesrådet har ansvaret for forvaltning og drift av gravplasser og krematorium. Det kan synes paradoksalt at ansvaret for en befolkningsrettet, tros- og livssynsnøytral funksjon er lagt til et kirkesamfunn, selv om det dreier seg om det dominerende kirkesamfunnet.

For eksempel skal vedtektene for gravplasser godkjennes av Bispedømmerådet, uansett om det dreier seg om en gravplass beregnet på mennesker med annen religiøs tilhørighet enn Den norske kirke.

Figur 3-4: Normalmodellen for organisering av forvaltnings- og driftsansvar gravplasser og krematorium (F393)

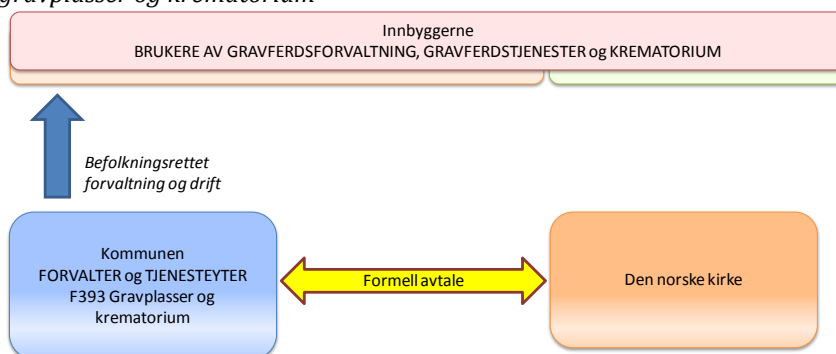

Forvaltningsoppgavene i forbindelse med *askespredning* illustrerer dette dilemmaet. Ved askespredning kan det etter gravferdsloven ikke kreves "kirkelig medvirkning" ved gravferden. Forvaltningsansvaret knyttet til askespredning er på denne bakgrunn ikke lagt til det kirkelige fellesrådet, men til *fylkesmannen*. Det legges m.a.o. til grunn at fellesrådets rolle som gravferdsmyndighet er "kirkelig".

Alternativ modell: Kommunen forvalter

Alternativt kan funksjonene – etter avtale mellom kommunen og Fellesrådet – organiseres innenfor kommunen, for eksempel i en egen gravferdsetat eller sammen med forvaltning av grøntarealer. Bispedømmerådets myndighet overføres da til fylkesmannen. I vårt nærrområde har Oslo og Bærum kommuner organisert forvaltnings- og driftsansvaret innenfor egen organisasjon. Denne organisasjonsmodellen tydeliggjør skillet mellom kommunens ansvar (tilbud til hele befolkningen, tros- og livssynsnøytral forvaltning) og kirkelig virksomhet.

Figur 3-5: Alternativ modell for organisering av forvaltnings- og driftsansvar gravplasser og krematorium

En variant vil være å organisere driftstjenestene i kommunen, mens forvaltningen forblir kirkelig. Dette løser ikke det prinsipielle spørsmålet knyttet til tros- og livssynsnøytral forvaltning.

Kirken ønsker

- Samordning av park og idrett med kirkegårdsarbeidet.

Kilde: Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon (KA)

Planlegging

Gjeldende kommuneplan forutsetter at det utarbeides en plan for utvikling av gravplasser. Ansvar for slik planlegging (kirkegårdsplan og gravplan) ligger hos gravferdsmyndigheten. Kommunen har ansvar for nødvendig tilrettelegging (arealbruk, reguleringsplan).

Gravplasser og krematorium i kommuneplanen

s. 70: Strategier: Det skal lages en plan for hvordan gravplassene i Drammen bør utvikles i fremtiden sett i lys av statlige føringer, arealknapphet og de ulike livssyn og gravferdsritualer som er representert i befolkningen.

I noen kommuner gjennomføres det nå forsøk med digital, satellittbasert, kartlegging av graver / gravplasser. Slik kartlegging vil gi effektiviseringsgevinster i forvaltningen, men innebærer betydelige kostnader. Rådmannen vurderer nå mulighetene for gjennomføring av slik kartlegging i Drammen kommune, i samarbeid mellom kommunens geodata-avdeling og Drammen kirkelige fellelråd.

Forslag til verdier og strategier i kommunens tros- og livssynspolitik:

- ∞ Planlegging, forvaltning og drift av gravplasser og krematorium er et tilbud til hele befolkningen, uansett religiøs tro eller livssyn.
- ∞ Medlemmer av alle tros- og livssynssamfunn har tilgang til gravplasser og tilhørende seremonirom og anlegg som er nøytralt utformet eller utformet slik at de ikke strider mot sentrale verdier i den aktuelle religion / det aktuelle livssyn.
- ∞ Gravferdsforvaltningen tilpasses i størst mulig grad til ulike tros- og livssynssamfunns behov for tjenester.
- ∞ Drammen kommune bruker den nøytrale betegnelsen gravplass i sine styringsdokumenter.
- ∞ Organisering av ansvaret for planlegging, forvaltning og drift av gravplasser og krematorium utredes nærmere.

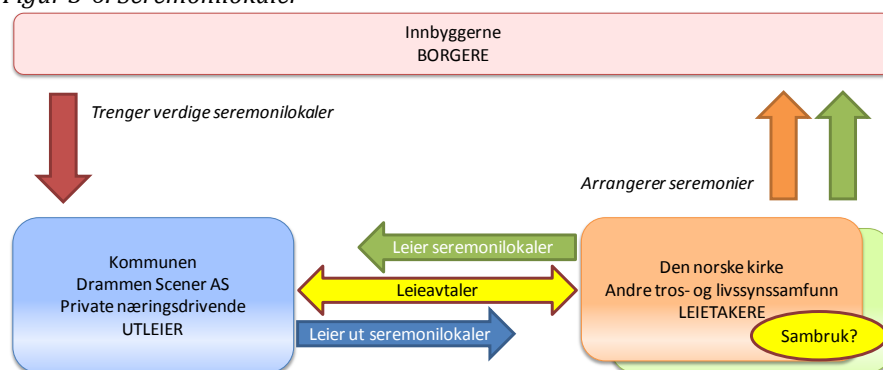
3.2.7 Seremonilokaler

Et flertall av innbyggerne, uansett religion / livssyn, ønsker å markere livets overganger med seremonier eller andre typer markeringer innenfor en verdig fysisk ramme.

For kommunen er det viktig at det finnes tros- og livssynsnøytrale seremonilokaler, slik at

alle innbyggere sikres rimelig mulighet til å utøve sin tros- og livssynsfrihet. Behovet for nøytrale seremonilokaler (som kan tilpasses ulike behov) er størst når det gjelder gravferd / bisettelse (se ovenfor), men også ved dåp / navnefest, konfirmasjon el.l. og ekteskapsinngåelse er det behov for seremonilokaler. Noen kommuner har livssynsnøytrale seremonirom som ett av sine tilbud til innbyggerne, enten i rådhuset eller i egne bygninger. I Drammen har Den norske kirke og noen andre tros- og livssynssamfunn egne seremonilokaler. Andre bruker ordinære forsamlingslokaler, for eksempel kulturhusene.

Figur 3-6: Seremonilokaler

Sambruk på tvers av tro og livssyn

Det er viktig for kirke-, tros- og livssynssamfunn å prege sine lokaler med sine religiøse symboler og arkitektur. Kirken, moskeen, tempelet, synagogen osv er samfunnenes åndelige hjem, den fysiske rammen rundt den religiøse kjernevirksomheten og oppbevaringssted for hellige gjenstander.

Kirker og andre religiøse bygninger/lokaler er dyre i drift og koster mye å bygge/vedlikeholde. Samtidig står mange bygninger tomme en stor del av tida, og unntatt i de store høytidene er kapasiteten større enn besøket. Dette er en utfordring både for samfunnene selv og for kommunen som økonomisk ansvarlig.

Mange kirke-, tros- og livssynssamfunn har mye til felles. Noen samarbeider på tvers. Noen arbeider aktivt med å utvikle dialog, forståelse og toleranse seg imellom, gjennom felles arrangementer og/eller gjennom å invitere andre samfunn inn.

En hovedutfordring for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn vil ut fra dette være å se nærmere på mulighetene for å åpne gudshus og møtelokaler for hverandre, eventuelt også å dele hus og lokaler.

Forslag til verdier og strategier i kommunens tros- og livssynspolitik:

- ∞ Medlemmer av alle tros- og livssynssamfunn har tilgang til seremonirom som er nøytralt utformet, eller som kan tilpasses ulike religioner/livssyn, eller som er utformet slik at de ikke strider mot sentrale verdier i den aktuelle religion / det aktuelle livssyn.

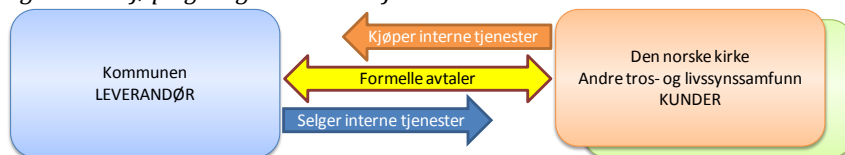
3.2.8 Eiendomsfunksjoner og administrasjon

Med eiendomsfunksjoner menes her anskaffelse (kjøp, leie, bygging), rehabilitering, forvaltning, drift, vedlikehold, utvikling og utleie av kirker og andre bygninger og lokaler eid av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.

Kirker

I dag ivaretar både Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn hovedtyngden av sine eiendomsfunksjoner selv. Ny kirke-lovgivning vil gi kirken enda større organisatorisk selvstendighet i forhold til verdslige myndigheter enn i dag. Kirkenes arkitektur, alder og fredning / vernestatus gjør kirkelig eiendomsforvaltning til en både faglig krevende oppgave for Fellesrådet og en økonomisk krevende oppgave for kommunen. Det er derfor viktig at Fellesrådet knytter til seg best mulig eiendomsfaglig kompetanse. En utfordring for Den norske kirkes eiendomsforvaltning er realisering av moderne arbeidsformer innenfor en tradisjonell arkitektonisk ramme. En annen utfordring – som også berører kommunens finansieringsansvar og ansvar for byutvikling – er vurdering av behovet for kirkebygg, sett i forhold til utnyttelsesgrad.

Figur 3-7: Kjøp og salg av interne tjenester

Kirken ønsker

- Samordning av eiendomsforvaltning.

Kilde: Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon (KA)

Presteboliger

Kommunen framskaffer og eier / leier ut (eller leier inn / framleier) i dag *presteboliger* for Den norske kirke. Dette er en lovpålagt funksjon. Presteboliger er en del av kirkens *arbeidsgiverpolitikk* (prestene må være bosatt der de arbeider, skifte av arbeidsplass innebærer skifte av bosted / bolig). Leietaker er *bispedømmerådet*, ikke den enkelte prest. Oppgaven ivaretas av Drammen Eiendom KF. DEKF får alle sine kostnader knyttet til presteboliger dekket gjennom husleieinntekter, men utleien gir ikke noe overskudd for DEKF.

Eiendomsmarkedet i en by som Drammen dekker alle typer boligbehov. Det er ikke vanskeligere for bispedømmerådet enn for kommunen å framskaffe boliger. Det er derfor ikke noe umiddelbart behov for at kommunen skal ha ansvaret for å framskaffe eller leie ut boliger til kirken. Kommunen skaffer ikke boliger til geistlige i andre tros- og livssynssamfunn. Kommunen har heller ikke påtatt seg tilsvarende ansvar i forhold til arbeidsgivere for andre yrkesgrupper med spesielle behov.

Basisorganisasjonen har i dag en nettoutgift knyttet til "drift- og kapitaltilskudd presteboliger". Dette skyldes innretning av det økonomiske forholdet mellom basisorganisasjonen og Drammen Eiendom KF (avskrivning/verdiøkning fast eiendom). Det er ikke grunnlag for å videreføre denne ordningen.

Møtelokaler

Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn driver ofte utleie av møte- og festlokaler, i konkurranse med andre utleiende i det åpne markedet. Både for kommunen og for tros- og livssynssamfunn uten egne lokaler er slike lokaler ofte et hensiktsmessig og rimelig alternativ.

Administrative funksjoner

Med administrative funksjoner menes bl.a. regnskap, fakturering, lønnsadministrasjon, utrednings- og rådgivningstjenester, opplæringstilbud, kommunale innkjøpsordninger, rammeavtaler, telefon- og IKT-funksjoner. Noen steder ivaretar kommunen slike funksjoner for Den norske kirke.

Kirken ønsker

- *Samordning av kommunal og kirkelig administrasjon (for eksempel regnskap eller merkantile tjenester).*

Kilde: Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon (KA)

Drammen kommunes administrative funksjoner er i hovedsak dimensjonert og organisert med sikte på kommunens eget behov. Kommunen og D-IKT selger likevel enkelte tjenester¹³ til Den norske kirke, men ikke til andre tros- og livssynssamfunn.

Gratistjenester

Noen kommuner yter gratis administrative tjenester til Den norske kirke. I slike tilfelle må verdien av tjenestene regnes inn i grunnlaget for tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn. Selv om det uansett er kommunen som finansierer kirkens drift, er det ikke tilrådelig å yte gratis tjenester. Hensynet til ryddighet og transparens tilsier at tjenestekjøp baseres på ordinære kjøps- og husleieavtaler og ordinære priser og betalingsordninger. Slike avtaler kan også inngås med andre kirke-, tros- og livssynssamfunn.

Drammen kommune stiller i dag *valglokaler* vederlagsfritt til rådighet for Den norske kirke, i nær tilknytning til lokaler for valg kommunen er ansvarlig for. Andre tros- og livssynssamfunn har færre medlemmer, og derfor ikke samme behov for kommunal bistand. Kommunens velgere må (de fleste steder) passere gjennom lokalet for kirkevalg på vei ut av det kommunale valglokalet. Dette er en praktisk ordning, men publikum kan lett få et inntrykk av kirkevalget har en kommunal tilknytning.

Forslag til verdier og strategier i kommunens tros- og livssynspolitik:

- ∞ *Kommunens ansvar for framskaffing, eierskap, utleie, forvaltning, drift, vedlikehold og utvikling av presteboliger avvikles.*
- ∞ *Hvis kommunen fortsatt skal ha ansvaret, skal kommunen ikke ha nettokostnader knyttet til eierskap / utleie av presteboliger.*
- ∞ *All støtte til Den norske kirke (F390) og andre tros- og livssynssamfunn (F392) ytes i form av tilskudd, ikke i form av gratis tjenester.*

¹³ Konsulenttjenester grøntsektoren (Vei, natur og idrett). Driftstjenester og bruk av kommunale systemer (D-IKT).

3.3 Tros- og livssynsfrihet og tros- og livssynsnøytralitet i kommunale tjenester

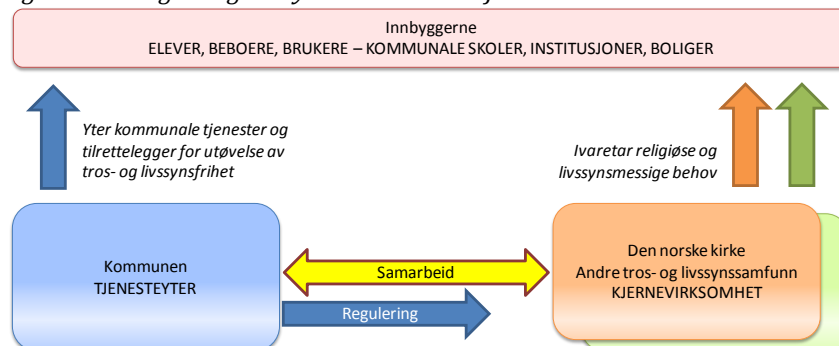
Institusjoner, boliger og hjemmebaserte tjenester

Kommunens ansvar for tilrettelegging for utøvelse av innbyggernes tros- og livssynsfrihet gjelder også brukere av kommunale tjenester.

Hovedregelen må være at brukernes religiøse og livssynsmessige behov dekkes i privat regi. I kommunale institusjoner og boliger,

som er brukernes hjem, har kommunen imidlertid ansvar for best mulig tilrettelegging for at beboerne får praktisere sin tro / sitt livssyn med tilhørende ritualer og motta støtte fra sine respektive religiøse / livssynsmessige fellesskap. Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn må likebehandles når det gjelder tilgang til brukerne.

Figur 3-8: Religion og livssyn i kommunale tjenester

Både for brukere, beboere og pårørende er det viktig at kommunale institusjoner / tjenester viser respekt for religiøse behov og tradisjoner, så langt det er praktisk og økonomisk mulig. Det er imidlertid ikke mulig for kommunen å gi beboere 100 % tilrettelegging i samsvar med ulike religiøse og livssynsmessige krav. [Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn](#) gir ut praktiske veiledere om bl.a. kostholdsregler, høytider i ulike kirke-, tros- og livssynssamfunn og ansattes rettigheter. Mange religioner, også kristne/vestlige, har tradisjoner, regler og verdier knyttet til kosthold.

Religion, mat og drikke

- Faste.
- Alkohol.
- Kaffe/te.
- Kjøtt (ulike dyr, ulike slaktemetoder).
- Vegetarmat (ulike typer).
- Tilberedning (metoder, redskaper).

Den norske kirkes og andre tros- og livssynssamfunns ansvar	Felles ansvar	Kommunens ansvar
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ivareta sine medlemmers religiøse og livssynsmessige behov. ▪ Forkynne sitt budskap. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tilrettelegge for ivaretagelse av religiøse og livssynsmessige behov hos beboere i kommunale institusjoner. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ivareta sine brukeres tros- og livssynsfrihet. ▪ Skjerme brukere fra uønsket påvirkning. ▪ Ivareta hensynet til tros- og livssynsnøytralitet i kommunal forvaltning og tjenesteyting.

Et viktig spørsmål er i hvilken grad og i hvilken form de ulike kirke-, tros- og livssynssamfunn kan / bør inviteres inn i kommunale institusjoner / boliger med felles forkynnelse, kultur- og aktivitetstilbud, informasjon eller annet. Både kirke-, tros- og livssynssamfunn og deres medlemmer har behov for en aktiv og synlig religiøs tro og forkynnelse. Samtidig må andre beboere skjermes for uønsket påvirkning i felles oppholdsrom. Samarbeid mellom kommunen og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn om aktivitetstilbud må organiseres slik at kommunens tros- og livssynsnøytralitet ikke kan trekkes i tvil.

Skoler og barnehager

Kommunens ansvar for tilrettelegging for utøvelse av innbyggernes tros- og livssynsfrihet gjelder også elever i kommunale skoler. Også her må kommunen legge til rette for at elevene får praktisere sin tro / sitt livssyn, samtidig som andre elever skjermes mot uønsket påvirkning.

Religion og livssyn inngår som tema i undervisning i skolen, først og fremst gjennom faget religion, livssyn og etikk, men også i andre fag. Kunnskaper om religion og religiøse tradisjoner er allmenndannelse. Litteratur, kunst, historie og kulturelle tradisjoner kan vanskelig forstås uten slik kunnskap. Lov- og regelverket legger premissene for hvordan religion og livssyn formidles i undervisning og andre aktiviteter. I *Opplæringslova* av 1998 er Den norske kirkes tidligere privilegier i forhold til andre kirke-, tros- og livssynssamfunn nå sterkt nedtonet i forhold til tidligere.

Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn kan yte viktige bidrag i undervisningen, uten at lovens krav til objektivitet, kritikk og pluralisme brytes. Skolen kan selv, som ledd i undervisningen, gi elevene tilbud om deltagelse i gudstjenester eller andre former for religiøs virksomhet. Tros- og livssynsnøytralitet i tjenesteytingen forhindrer ikke at høytider markeres på tradisjonelt vis i skoler og barnehager.

Religiøs og livssynsmessig forkynnelse / trosopplæring av barn er de foresattes og deres kirke-, tros- og livssynssamfunns ansvar, og må ivaretas utenfor skolen / barnehagen.

Bispevisitas

Biskopen i Tunsberg bispedømme besøker regelmessig kommunale virksomheter, sammen med lokale kirkeledere. Ved en bispevisitas åpner kommunen seg og gir kirken direkte kontakt med elever / brukere. Hensikten med visitasen framgår av kirkens visitasreglement, se utdrag i rammen.

Fra Opplæringslova

§ 1-1. (...) Opplæringa skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd og solidaritet, verdiar som òg kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane.

Opplæringa skal bidra til å utvide kjennskapen til og forståinga av den nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon.

Opplæringa skal gi innsikt i kulturelt mangfald og vise respekt for den einskilde si overtyding. Ho skal fremje demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte.

§ 2-4. Undervisninga i faget religion, livssyn og etikk.

Religion, livssyn og etikk er eit ordinært skolefag som normalt skal samle alle elevar. Undervisninga i faget skal ikkje vere forkynnande.

Undervisninga i religion, livssyn og etikk skal gi kjennskap til kristendommen, andre verdsreligionar og livssyn, kjennskap til kva kristendommen har å seie som kulturarv og til etiske og filosofiske emne.

Undervisninga i religion, livssyn og etikk skal bidra til forståing, respekt og evne til dialog mellom menneske med ulik oppfatning av trudoms- og livssynsspørsmål.

Undervisninga i religion, livssyn og etikk skal presentere ulike verdsreligionar og livssyn på ein objektiv, kritisk og pluralistisk måte. Dei same pedagogiske prinsippa skal leggjast til grunn for undervisninga i dei ulike emna.

Fra Den norske kirkes visitasreglement (vedtatt ved kgl. res.)

§ 4d. Møte med lærerne. Biskopen skal innby til et lærermøte. Dette kan omfatte alle lærerne i prestegjeldet/soknet, lærerne ved en skole eller bare lærerne i kristendoms-kunnskap.

§ 5c. Kontakt med skolen. Kontakten med skolen gjelder først og fremst de skoler som er omfattet av lov om grunnskolen. Biskopen kan holde skolegudstjeneste eller avlegger besøk i en eller flere klasser. Unntaksvis kan flere arrangement inngå. Skolegudstjeneste kan holdes samlet for flere skoler eller bare for en skole, et klassetrinn eller en skoleklasse. Klassebesøk kan omfatte besøk i en eller flere klasser eller samlet for et klassetrinn. I god tid avgjør biskopen omfang og opplegg i samråd med vedkommende skole(r), kommunens skolemyndigheter og den prest eller kateket som følger kristendomsundervisningen på vedkommende skole(r), jfr. lov av 13. juni 1969 om grunnskolen § 41.

Ny formulering i avgitt forslag:

§ 4f) Kontakt med skole og barnehage
I visitasen bør det inngå programposter som har til hensikt å fremme kirkens samarbeid med skole og barnehage.

Det framgår at lærere og elever i grunnskolen er en viktig målgruppe. Som eksempel kan nevnes at bispevisitasen i Bragernes menighet i 2011 omfattet en spørretime i 9. trinn ved Børresen ungdomsskole. Ingen andre tros- og livssynssamfunn får i dag møte elever og barnehagebarn på tilsvarende måte innenfor rammen av undervisningen. Det er fremmet forslag til nytt visitasreglement, se utdrag i rammen. Dette tar høyde for at rammebetingelsene er endret, men det legges fortsatt vekt på kontakt med skole og barnehage.

Hensynet til likebehandling tilsier at også religiøse ledere i andre tros- og livssynssamfunn bør gis anledning til å fremme samarbeid med skole og barnehage på samme måte som Den norske kirke, dersom de ønsker det.

De ansatte

For kommunens virksomheter har hensynet til brukere, beboere og elever og deres religiøse og livssynsmessige behov rang foran hensynet til de ansatte. Som arbeidsgiver har kommunen imidlertid ansvar for best mulig tilrettelegging av de ansattes arbeidsforhold. Så langt det er mulig tar arbeidsgiver hensyn til de enkeltes religiøse behov ved fastsetting av ferie og fritid. Kommunen satser aktivt på forebygging av tros- og livssynsmessig diskriminering på arbeidsplassene. Kommunens medarbeiderundersøkelser omfatter spørsmål om diskriminering på grunn av tro og livssyn. Det har ikke vært behov for utarbeiding av generelle personalpolitiske retningslinjer for ansattes anvendelse av religiøse symboler, klesdrakt, kostregler eller utøvelse av religion/livssyn i arbeidstida. Slike forhold reguleres og tilpasses fleksibelt innenfor den enkelte virksomhet. Jfr. for øvrig [diskrimineringsloven](#) og Likestillings- og diskrimineringsombudets veileder til arbeidsgivere om [religion på arbeidsplassen](#).

Religion på arbeidsplassen

- Fri / overtidsbetaling / feiring av kristne høytider.
- Ferie / ulønnet permisjon – andre høytider, pilegrimsreiser.
- Tid til bønn, bønne- og hvilerom.
- Religiøse klær og symboler.
- Sosialt samvær, julebord, lønningstreff.
- Informasjon / misjonering.
- Språkbruk og humor.

Forslag til verdier og strategier i kommunens tros- og livssynspolitik:

- ∞ *Kommunen tilrettelegger for utøvelse av brukerne tros- og livssynsfrihet.*
- ∞ *Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn likebehandles mht tilgang til kommunale virksomheter og deres brukere.*
- ∞ *Beboere i kommunale institusjoner skjermes fra uønsket religiøs eller livssynsmessig påvirkning.*
- ∞ *Kommunen samarbeider med Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn om ivaretagelse av beboernes religiøse og livssynsmessige behov.*
- ∞ *Samarbeid med Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn i kommunale virksomheter skal skje i kommunal regi. Oppsøkende misjonsvirksomhet overfor elever og brukere tillates ikke innenfor kommunale virksomheters område.*
- ∞ *Kommunens brukerundersøkelser og medarbeiderundersøkelser omfatter spørsmål om diskriminering på grunn av tro og livssyn. Resultatkrav fastsettes i kommunens interne mål- og resultatstyringssystem.*

4 Organisering av dialog og påvirkning

Hovedpunkter i dette kapittelet

Dialog mellom bystyrekomiteen for byutvikling og kultur og kirke-, tros- og livssynssamfunn styrkes. Komiteen inviterer Drammen kirkelige fellesråd og Drammen og omegn tros- og livssynsforum til årlige møter.

Drammen og omegn tros- og livssynsforum inviteres til å fungere som forum for dialog og medvirkning i saker som gjelder forholdet mellom kommunen og byens kirke-, tros- og livssynssamfunn.

Både Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn har tilgang til ordinære kanaler for påvirkning av kommunens ressursbruk og prioriteringer. Det legges ikke opp til særbehandling av Den norske kirke i de politiske organenes budsjettbehandling.

Det inngås ikke driftsavtale mellom Drammen kommune som tilskuddsyter og Drammen kirkelige fellesråd som tilskuddsmottaker. Kommunen har ikke anledning til å påvirke bruken av bevilgede tilskuddsmidler.

4.1.1 Styringsorgan og samfunnsaktør

Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn er viktige institusjoner og aktører i lokalsamfunnet. Både kommunen og kirke-, tros- og livssynssamfunnene har samfunnsmessige mål.

Både kommunen og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn har behov for kontakt og kommunikasjon med hverandre, både løpende og i forbindelse med spesielle saker eller samfunnsspørsmål.

Grunnlag for dialog

- Formidle informasjon om egen virksomhet, mål og strategier.
- Påvirke hverandres virksomhet, mål og strategier, på områder som gjelder eller har betydning for egen virksomhet.
- Utvikle og øke forståelsen for hverandre. Bygge nettverk.

Tradisjonelt er det mer kontakt mellom kommunen og Drammen kirkelige fellesråd enn mellom kommunen og styrende organer i andre tros- og livssynssamfunn. Dette er en naturlig følge av Den norske kirkes status og tradisjoner som statskirke og dominerende kirkesamfunn, kommunens omfattende økonomiske engasjement, og kirkens rolle som ansvarlig for gravferdstjenester for hele befolkningen.

Forum for medvirkning

Paraplyorganisasjoner på ulike sektorer – for eksempel idrettsrådet og kulturforum – fungerer som kontakt- og påvirkningsfora overfor kommunen. De gir uttalelser i kommunale saker som berører den aktuelle sektoren, deltar i plan- og utviklingsprosesser og tar initiativer overfor kommunen om saker og spørsmål de er opptatt av. Idrettsrådet er også direkte involvert i fordeling av kommunale tilskudd.

Drammen har et stort mangfold av kirke-, tros- og livssynssamfunn. Drammen og omegn tros- og livssynsforum (DOTL) omfatter både Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. Selv om DOTL først og fremst er et forum for dialog, ikke en interesseorganisasjon, vil det være naturlig for kommunen å henvende seg hit for å innhente et tros- og livssynsmessig perspektiv på viktige saker og samfunnsspørsmål.

Samarbeidsavtale

I noen kommuner er det inngått *samarbeidsavtale* mellom kommunen og det kirkelige fellesrådet. Slike avtaler regulerer formene for samhandling, kontakt og kommunikasjon, men handler ikke om det økonomiske forholdet mellom partene. Avtalene forplikter ingen av partene juridisk eller økonomisk, men legger grunnlaget for kommunikasjon.

I Drammen kan det – på bakgrunn av det store mangfoldet av tros- og livssynssamfunn, kommuneplanens målsettinger og prinsipper / strategier i denne saken – være aktuelt å inngå samarbeidsavtale med Drammen og omegn tros- og livssynsforum (DOTL), som omfatter både Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn, i stedet for (bare) med Fellesrådet.

Innhold i en eventuell samarbeidsavtale – spørsmål som gjelder både Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn

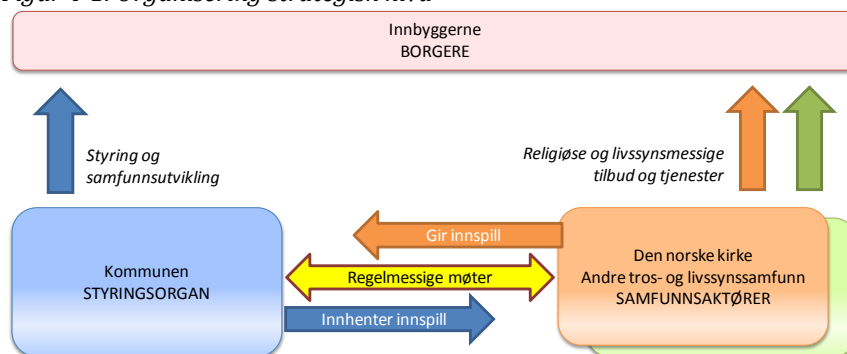
- Basis for avtalen. Lov og forskriftsgrunnlag. Kommunal tros- og livssynspolitikk.
- Regulering av dialog mellom kommunen og byens kirke-, tros- og livssynssamfunn. Former, aktører, arenaer, hyppighet mv. Politisk nivå og administrativt nivå. Generell kontakt og budsjettprosess.
- Medvirkning i saker som berører kirke-, tros- og livssynssamfunn.
- Kommunens rutiner for budsjettering og utbetaling av støtte. Innsyn i beregningsgrunnlaget. Rutiner for søknad om støtte, innspill til økonomiplanen, annen saksbehandling, rapportering.
- Tilrettelegging av gravplasser, seremonirom og gravferdstjenester på tvers av religion og livssyn.

Regelmessige kontaktmøter med bystyrekomiteen

Det politiske ansvaret for utforming av tros- og livssynspolitikken ligger til *bystyret* og *bystyrekomiteen for byutvikling og kultur*. Det administrative ansvaret for iverksetting av tros- og livssyns politikken ligger til *rådmannen*. *Bystyrekomiteene* fungerer som politiske verksteder, og har det politiske ansvaret for å avgi innstilling i saker som gjelder sine politikkområder.

For å styrke kontakten mellom bystyrekomiteen for byutvikling og kultur og styrende organer i Den norske kirke vil det være aktuelt å invitere ledelsen i Drammen kirkelige fellesråd til bystyrekomiteen for byutvikling og kultur en gang i året.

Figur 4-1: Organisering strategisk nivå

Det vil ikke være hensiktsmessig å holde regelmessige møter mellom bystyrekomiteen og styrende organer i alle andre tros- og livssynssamfunn enkeltvis. For å sikre kontakt mellom bystyrekomiteen for byutvikling og kultur og de andre aktørene vil det være aktuelt å invitere representanter for styrende organer i DOTL (hvor også Den norske kirke er representert) til bystyrekomiteen en gang i året.

Formannskapet ivaretar kommunens *eierfunksjoner* på politisk nivå, bl.a. gjennom regelmessige eiermøter med kommunale foretak og selskaper som kommunen har betydelige eierinteresser i. I forrige valgperiode ble Drammen kirkelige fellesråd invitert til slike eiermøter på linje med andre bedrifter. Kommunen er imidlertid ikke eier av Den norske kirke, og formannskapet utøver ingen eierfunksjoner i forhold til kirken. Ansvaret for den løpende kontakten bør derfor legges til bystyrekomiteen for byutvikling og kultur.

Felles politisk-administrative kontaktmøter

Drammen kommune praktiserer prinsippet om *fullført saksbehandling*. Når en sak er ferdig behandlet på administrativt nivå går den til behandling på politisk nivå. Felles politisk-administrativ saksbehandling er sjelden. Det er derfor ikke vanlig å ha felles politisk-administrativ kontakt med tilskuddsmottakere eller andre parter / interessenter under behandlingen av saker som skal avgjøres politisk. *Ordføreren* har ikke noe særskilt ansvar for kommunens forhold til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.

Den norske kirke ønsker

- Regelmessige møter mellom fellesrådsleder + kirkevergen og ordfører + rådmannen.

Kilde: Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon (KA)

Kommunikasjon mellom kommunen og kirken på *overordnet administrativt nivå* ivaretas av kirkevergen og rådmannen. Kontakt og kommunikasjon mellom rådmannen og kirkevergen ivaretas i dag ad hoc, knyttet til konkrete saker (særlig budsjettet). Det er ikke etablert tilsvarende kontakt og kommunikasjon mellom administrasjonen og andre tros- og livssynssamfunn. Både rådmannen og kirkevergen stiller seg erfaringsmessig positive til møter ved behov, uansett hvem av partene som tar initiativet. Rådmannen ser derfor ikke behov for å styrke kontakten mellom administrasjonen og kirkevergen / administrative ledere i andre institusjoner og / eller andre tros- og livssynssamfunn.

Bispevisitas

I dag har ikke kirken formell innflytelse på kommunens virksomhet, verken verdslig eller religiøst. Kirkens hensikt med å trekke kommunens ledelse inn ved *bispevisitas* er derfor å styrke relasjonen mellom kirken som samfunnsaktør og kommunen. Både politisk og administrativ ledelse har stilt seg positive til møter med biskopen og andre kirkelige autoriteter.

Fra Den norske kirkes visitasreglement (vedtatt ved kgl. res.)	Ny formulering i avgitt forslag:
§ 5b. Kontakt med kommunen Biskopen kan anmode om at det holdes et møte med representanter for kommune og menighetsråd. På møtet drøftes spørsmål som kommunen, menighetsråd(ene) eller biskopen ønsker å ta opp.	§ 4e. Kontakt med kommune Normalt bør det legges til rette for et møte med representanter for kommunal virksomhet.

Kommunal representasjon i kirkelige organer

I dag er et av medlemmene i *Drammen kirkelige fellesråd* oppnevnt av bystyret. Kommunen har dermed direkte påvirkning i den administrative styringen av Den norske kirke. Forslaget til ny kirkelov legger opp til at denne ordningen avvikles. Dette har både prinsipielle og praktiske årsaker. Kommunens medvirkning begrenses til møte- og talerett i fellesrådet under behandling av fellesrådets budsjettinnspill til kommunen.

Forslag til oppfølging

- ∞ Bystyrekomiteen for byutvikling og kultur inviterer representanter for Drammen og omegn tros- og livssynsforum og Drammen kirkelige fellesråd til årlige møter for gjensidig informasjon og drøfting.
- ∞ Drammen og omegn tros- og livssynsforum inviteres til å fungere som kontakt- og påvirkningsforum mellom kommunen og religiøse / livssynsmessige samfunnsaktører.
- ∞ Det arrangeres ikke eiermøter mellom formannskapet og Den norske kirke.

4.1.2 Tilskuddsyter og tilskuddsmottaker

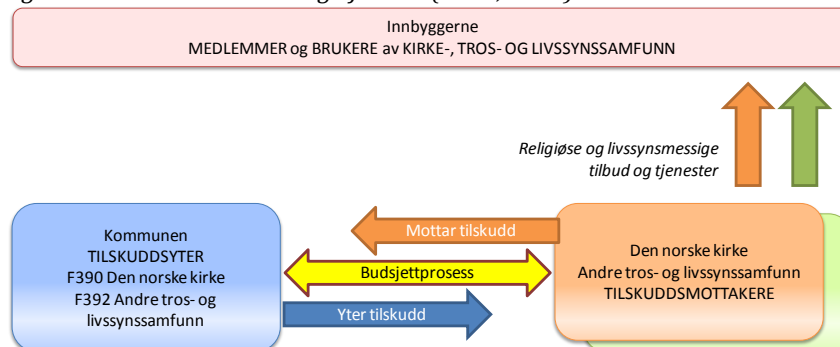
Påvirkning av kommunens budsjettprosess – Den norske kirke

Både i nåværende kirkelov og i forslaget til ny kirkelov legges det opp til at kommunen kan gi kirken møte- og talerett i kommunale organer i budsjettbehandlingen og behandlingen av andre saker som direkte berører kirken.

Det er mange interessenter – både eksterne og interne

– som ønsker å påvirke kommunens ressursbruk og prioritering. *Formannskapet* legger til rette for dette gjennom en åpen budsjettøring, hvor lag, foreninger og organisasjoner kan komme med

Figur 4-2: Tilskudd til kirkelige formål (F390, F392)

innspill før formannskapet avgir sin budsjettinnstilling til bystyret. Budsjettinnstillingen legges ut til offentlig debatt før den endelige politiske behandlingen. Alle interessenter har full anledning til å bruke media eller ta kontakt med enkeltpolitikere eller partier i løpet av den politiske prosessen. Budsjettbehandlingen i formannskapet og bystyret skjer i åpne møter. Det er ikke ønskelig å gi enkelte tilskuddsmottakere særbehandling gjennom talerett i selve budsjettbehandling.

Som største tilskuddsmottaker har kirken en særstilling når det gjelder mulighet til påvirkning av kommunens ressursbruk og prioritering. Budsjettinnspill fra Drammen kirkelige fellesråd inngår i rådmannens forberedende budsjettarbeid, og kommenteres i rådmannens grunnlagsdokument. Fellesrådets innspill blir lagt fram for politiske organer som vedlegg til rådmannens grunnlagsdokument.

Den norske kirke ønsker

- Talerett for fellesrådet under behandlingen av kirkebudsjettet i kommunale (politiske) organer.
- Regelmessige møter mellom fellesråd og formannskap (budsjettansvaret).

Kilde: Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon (KA)

Påvirkning av kommunens budsjettprosess – andre tros- og livssynssamfunn

Det er i dag ingen kontakt mellom kommunen og andre tros- og livssynssamfunn i kommunens budsjettprosess, verken på administrativt eller politisk nivå.

NB Den norske kirkes budsjettinnspill fungerer i praksis også som budsjettinnspill for andre tros- og livssynssamfunn. Dette følger av kravet om like stort økonomisk tilskudd pr medlem. Når bystyret fatter vedtak om bevilgning til Den norske kirke (F390) fatter bystyret automatisk også vedtak om bevilgning til andre tros- og livssynssamfunn (F392). For å sikre andre tros- og livssynssamfunn innsyn er det rimelig at beregningsgrunnlaget for tilskudd pr medlem synliggjøres i budsjettet, jfr. lovens krav om likebehandling.

Påvirkning av fellesrådets budsjettprosess

Forslaget til ny kirkelov legger opp til at en representant for kommunen kan gis møte- og talerett i fellesrådets forberedelse av budsjettinnspill til kommunen.

Forslag til ny kirkelov, § 8, 8. ledd

(...) En representant valgt av vedkommende kommune, kan gis møte- og talerett når menighetenes fellesråd / prostirådet behandler saker i medhold av 2. ledd.

Det vil være vanskelig for kommunen å gi noen signaler i denne fasen, siden verken de administrative eller politiske premisene for kommunens budsjett er klarlagt på dette tidspunktet.

Driftsavtaler

Kommunens hovedstrategi i forhold til kulturinstitusjoner som mottar kommunalt driftstilskudd er å inngå driftsavtaler som knytter tilskudd opp mot konkrete resultatkrav i tråd med kommunale kulturpolitiske mål¹⁴. En slik tilskuddspolitik gir tilskuddsmottaker mulighet til å planlegge og utvikle virksomheten med større grad av forutsigbarhet i inntektsgrunnlaget. Samtidig blir det tydeliggjort at tilskudd er et virkemiddel for realisering av kommunens mål.

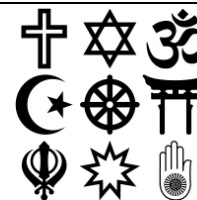
Ingen andre samfunnsaktører mottar større kommunalt tilskudd enn kirke-, tros- og livssynssamfunn. Samtidig er kirke-, tros- og livssynssamfunn de tilskuddsmottakerne kommunen har minst innflytelse på når det gjelder bruken av de bevilgede midlene. Kommunen er pålagt å del-finansiere virksomheten, men har liten mulighet til å variere tilskuddsnivået vesentlig fra år til år, og liten mulighet til å påvirke innretningen av virksomheten / hvordan de bevilgede midlene disponeres. Det vil derfor være lite hensiktsmessig å regulere forholdet mellom kommunen og Den norske kirke (funksjon 390) og andre tros- og livssynssamfunn (funksjon 392) i en driftsavtale.

Tilskudd til befolkningsrettet kulturelt og sosialt arbeid er regulert av de ordinære tilskuddsordningene.

¹⁴ Det inngås blant annet driftsavtaler med Drammen Scener AS, Stiftelsen Drammens Museum for kunst og kulturhistorie, Brageteatret AS.

Forslag til oppfølging:

- ∞ *Fellesrådets budsjettinnspill inngår i rådmannens forberedende budsjettarbeid, og kommenteres i rådmannens helhetlige budsjettforslag til politisk behandling.*
- ∞ *Påvirkning av de politiske organenes budsjettbehandling skjer gjennom ordinær lobbyvirksomhet, ikke gjennom talerett i politiske organers budsjettbehandling.*
- ∞ *Det inngås ikke driftsavtale mellom Drammen kommune som tilskuddsyter og Drammen kirkelige fellesråd som tilskuddsmottaker.*

5 Beregning, budsjettering og utbetaling av tilskudd

Hovedpunkter i dette kapittelet

Overføringene til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn skal være like store, regnet pr medlem. Dette innebærer at tilskudd pr medlem i Den norske kirke må beregnes og synliggjøres.

Medlemstallet i kirken endrer seg lite. Dette innebærer at eventuell tilpasning av nivået på overføringene til kirkeformål i forhold til medlemsutviklingen ikke vil ha dramatiske konsekvenser for tilskuddsnivået.

Bare tilskudd til Den norske kirke (F390) skal være med i beregningsgrunnlaget for tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn (F392). Derfor må tilskudd til Den norske kirke (F390) og overføring til forvaltning og drift av gravplasser og krematorium (F393) budsjetteres separat. Fellesrådet kan ikke fritt disponere midlene på tvers av funksjon.

Dersom ansvaret for opptak av lån til kirkelige investeringer legges til Drammen kirkelige fellestråd, vil likebehandling av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn kunne realiseres uten at tilskudd pr medlem økes og/eller at tilskudd til Den norske kirke reduseres nevneverdig. Samtidig vil variasjonen i tilskudd fra år til år som følge av varierende investeringsnivå reduseres. Kommunen vil fortsatt dekke alle kirkens investeringskostnader.

Tilskudd til alminnelig kulturarbeid og sosialt hjelpearbeid søkes og ytes fra de generelle støtteordningene på kultursektoren, helsesektoren og sosialsektoren (som i dag).

5.1 Prinsipper

Økonomiske overføringer er kommunens viktigste virkemiddel i tros- og livssynspolitikken. Kommunen kan til en viss grad påvirke størrelsen på overføringene. Overføringene til Den norske kirke skal være store nok til at kirken skal kunne ivareta sine oppgaver, jfr. statlig kirkepolitikk. Tilskuddene til andre tros- og livssynssamfunn skal være like store som overføringene til Den norske kirke, regnet pr medlem.

Det er behov for kvalitetsheving av beregning og budsjettering av økonomiske tilskudd til Den norske kirke (F390) og andre tros- og livssynssamfunn (F392), derunder bedre tilpasning av rutiner til gjeldende lov- og regelverk og praksis i andre ASSS-kommuner.

Kommunens ressursbruk på formålene økonomiske overføringer til kirke, tros- og livssynssamfunn fastsettes i *økonomiplanen*. Kravet om likebehandling stiller krav til utformingen av budsjettpraksis og budsjetterrutiner. Her nevnes de viktigste *prinsipielle* hensynene.

Tommelfingerregler

- Den norske kirke har nesten fire ganger så mange medlemmer som andre tros- og livssynssamfunn til sammen. Forholdstallet endrer seg langsomt, men entydig.
- Med dagens forholdstall innebærer en bevilgning på 1 000 kroner til Den norske kirke automatisk bevilgning av ca 270 kroner til andre tros- og livssynssamfunn.
- Når medlemstallet i Den norske kirke synker, og medlemstallet i andre tros- og livssynssamfunn øker, vil tilskuddet pr medlem øke selv om kronetilskuddet til kirken ikke øker.

5.1.1 Medlemsutvikling og ressurser: ”Stykkprisfinansiering”

Den norske kirke (F390)

Kommunens tilskudd til Den norske kirke har hittil ikke blitt knyttet opp mot endringer i medlems-tallet. Det er både av prinsipielle og praktiske grunner ønskelig å *ta medlemsutviklingen med i betraktning* ved budsjettering av overføring til kirken.

For det første endres tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn automatisk i forhold til medlemsutviklingen. For det andre tas det hensyn til demografi (for eksempel elevtall, antall eldre) ved budsjettering av ressursbruk på viktige kommunale tjenester. Driftstilskudd til frivillige organisasjoner ytes på bakgrunn av medlemstall.

”Stykkprisen” for overføring til kirken må uansett beregnes og synliggjøres, fordi denne ”stykkprisen” legges til grunn for beregning av tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn, jfr. kravet om like stort tilskudd pr medlem.

Kirkeloven (jfr. kapittel 2) forutsetter at kommunen ”utreder” kirkens utgifter, uten å angi noe generelt prinsipp for regulering av størrelsen på overføringene.

Medlemstallet i Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn endrer seg langsomt. Det vil derfor ikke ha dramatiske effekter for økonomien i Den norske kirke dersom overføringene knyttes til medlemsutviklingen.

Figur 5-1. Alternative prinsipper for budsjettering av funksjon 390 Den norske kirke

	Alternativ 1: Medlemsutvikling er en faktor	Alternativ 2 (som i dag): Medlemsutvikling er ikke en faktor
	Tilskudd til Den norske kirke (F390) årets budsjett	Tilskudd til Den norske kirke (F390) årets budsjett
dividert med	Antall medlemmer forrige år	
multiplisert med	Antall medlemmer dette år	
pluss/minus	Økninger / reduksjoner	Økninger / reduksjoner
=	Tilskudd til Den norske kirke (F390) neste år	Tilskudd til Den norske kirke (F390) neste år

Andre tros- og livssynssamfunn (F392)

Tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn er direkte knyttet opp mot medlemsutviklingen. Opplysninger om medlemmer bosatt i Drammen, fordelt på tros- og livssynssamfunn, gis av Brønnøysundregistrene, som fører kontroll med alle tros- og livssynssamfunn i landet. Utviklingen av ”stykkprisen” til andre tros- og livssynssamfunn er direkte avhengig av utviklingen av ”stykkprisen” til Den norske kirke, jfr. kravet om like stort tilskudd pr medlem. Når ”stykkprisen” øker, øker kostnadene til funksjon 392, selv om kronetilskuddet til Den norske kirke ikke øker. Synliggjøring av ”stykkprisen” vil gjøre det lettere å kontrollere om reglene om likebehandling etterleves.

Figur 5-2. Lovbestemt prinsipp for budsjettering av tilskudd til F392 andre tros- og livssynssamfunn

	Antall medlemmer dette år
multiplisert med	Tilskudd til Den norske kirke (F390) neste år, pr medlem
=	Tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn (F392) neste år

Drammen kirkelige fellesråd ønsker

- Ikke ”stykkprisfinansiering” av F390 Den norske kirke.
- Viktigste kostnadsdriver (drift) er aktivitetsnivået i kirken (antall gudstjenester, kirkelige handlinger, arbeidsoppgaver mv). Dette påvirkes lite av antall medlemmer.
- Viktigste kostnadsdriver (investering) er de mange eldre kirkene som krever dyrt vedlikehold.
- Eksisterende budsjettprosess opprettholdes.

Kilde: Drammen kirkelige fellesråd

Gravplasser og krematorium (F393)

Tjenestene gjelder hele befolkningen. Det relevante nøkkeltallet for "stykkprisfinansiering" av denne funksjonen vil være kostnader pr innbygger.

Figur 5-3. Alternative prinsipper for budsjettering av funksjon 393 Gravplasser og krematorium

	Alternativ 1: Medlemsutvikling er en faktor	Alternativ 2 (som i dag): Medlemsutvikling er ikke en faktor
	Tilskudd til gravplasser og krematorium (F393) årets budsjett	Tilskudd til gravplasser og krematorium (F393) årets budsjett
dividert med	Antall innbyggere forrige år	
multiplisert med	Antall innbyggere dette år	
pluss/minus	Økninger / reduksjoner	Økninger / reduksjoner
=	Tilskudd til gravplasser og krematorium (F393) neste år	Tilskudd til gravplasser og krematorium (F393) neste år

Forslag til oppfølging:

- ∞ Ved budsjettering av kommunens overføringer til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn må tilskudd pr medlem beregnes og synliggjøres.
- ∞ Tilskuddsnivå pr medlem er en av de faktorene som legges til grunn ved budsjettering av F390 Den norske kirke.
- ∞ Kostnader pr innbygger er en av de faktorene som legges til grunn ved budsjettering av F393 Gravplasser og krematorium.

5.1.2 Separat budsjettering og bevilgning

Etter regelverket skal kommunen budsjettere og regnskapsføre bevilgninger til Den norske kirke (F390), Andre tros- og livssynssamfunn (F392) og Gravplasser og krematorium (F393) hver for seg. Ressursbruken på den enkelte funksjon skal rapporteres til Kostra. Dette er fulgt opp i kommunens styringsdokumenter med virkning fra 2012.

Drammen kirkelige fellestråd disponerer både tilskuddet til kirken (F390) og bevilgningen til forvaltning og drift av gravplasser og krematorium (F393).

Drammen kirkelige fellestråd ønsker

- Fellestrådet disponerer bevilgningen på tvers av F390 Den norske kirke og F393 Gravplasser og krematorium.

Kilde: Drammen kirkelige fellestråd

Det er imidlertid bare tilskuddet til kirken som inngår i beregningsgrunnlaget for overføring til andre tros- og livssynssamfunn (F392). Når tilskudd pr medlem i Den norske kirke endres, endres automatisk grunnlaget for tilskudd pr medlem i andre tros- og livssynssamfunn. Budsjett for gravplasser og krematorier har ingen effekt for fastsetting av overføringer til tros- og livssynssamfunn. Uten separat budsjettering og bevilgning vil det være umulig å følge opp lovens krav om like stort tilskudd pr medlem i Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. Kravet om økonomisk likebehandling av innebærer at midlene ikke kan disponeres på tvers av funksjoner.

Forslag til oppfølging:

- ∞ Funksjon 390 Den norske kirke og funksjon 393 Gravplasser og krematorium spesifiseres i kommunens styringsdokumenter.
- ∞ Funksjon 390 Den norske kirke og funksjon 393 Gravplasser og krematorium spesifiseres i Drammen kirkelige fellestråds budsjettinnspill og årsrapport.
- ∞ Drammen kirkelige fellestråd kan ikke disponere bevilgede midler på tvers av formålene de er bevilget til, selv om Fellestrådet ivaretar begge funksjonene.

5.1.3 Kommunale innsparingskrav

Drammen kirkelige fellesråd har – i likhet med kommunale virksomheter – behov for forutsigbarhet i sin økonomistyring. Rammebetingelsene og prioriteringene i kommuneøkonomien medfører imidlertid ofte behov for tilpasning av driftsnivået til ressurstilgangen, i form av rammereduksjoner, effektiviseringskrav osv. Slike tilpasningskrav må rettes til eksterne tilskuddsmottakere på linje med interne virksomheter. Fellesrådet har gjennom årene lojalt tilpasset driften i forhold til bystyrets rammebetingelser.

For andre tros- og livssynssamfunn er tilskuddsnivået direkte avhengig av tilskuddsnivået til Den norske kirke. Når overføringene til Den norske kirke reduseres, reduseres overføringene til andre tros- og livssynssamfunn automatisk like mye pr medlem.

Forslag til oppfølging:

- ∞ *Økning / reduksjon av bevilgninger til funksjonene 390, 392 og 393 sees i sammenheng med kommuneøkonomien. Når det stilles generelle tilpasningskrav til kommunale virksomheter, gjøres disse også gjeldende i forhold til overføringer til Drammen kirkelige fellesråd og andre tros- og livssynssamfunn.*

5.1.4 Tilskudd til ikke-kirkelige formål

Det ordinære driftstilskuddet til Den norske kirke (F390) og andre tros- og livssynssamfunn (F392) er rettet inn mot kirke-, tros- og livssynssamfunnenes "kjernevirksomhet"; kirkelige / livssynsmessige formål.

Forholdet mellom kommunen og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn omfatter imidlertid også andre økonomiske forhold.

Tilskudd til alminnelige kulturformål og sosialt hjelpearbeid i regi av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn (tiltak som er innrettet mot et bredt publikum og ikke har forkynnende form / innhold¹⁵) søkes og ytes i dag over de generelle tilskuddsordningene på programområde 6 Kultur, 5 Helse og 13 Sosial. Her er kirke-, tros- og livssynssamfunn likestilt med andre aktører, og tilskudd gis etter de kriterier som gjelder for den enkelte støtteordning. Se for øvrig kapitlene om kulturarbeid og sosialt arbeid.

Når det gjelder Den norske kirke kan slik støtte alternativt ytes gjennom det generelle driftstilskuddet til Fellesrådet (som da vil omfatte flere funksjoner enn F390). For å unngå uklarheter, forskjellsbehandling og kompliserte administrative rutiner bør dagens praksis opprettholdes (ikke foreta trekk i beregningsgrunnlaget, jfr. forskriftenes § 9).

Forslag til oppfølging:

- ∞ *Kommunal støtte til "alminnelige kulturformål" og "sosialt hjelpearbeid" i regi av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn ytes (som i dag) over de ordinære tilskuddsordningene på kultursektoren, helse- og sosialsektoren.*
- ∞ *Tilskudd til ikke-kirkelige formål inngår dermed ikke i det ordinære driftstilskuddet til kirken (F390) og ikke i beregningsgrunnlaget for overføringer til andre tros- og livssynssamfunn (F392).*

¹⁵ Eksempler på kulturtiltak er adventsfestival, orgeluke, sommerkonserter, korvirksomhet.

5.1.5 Økonomisk likebehandling

Utgangspunktet for beregning og budsjettering av tilskudd er lovverkets krav om at tilskudd til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn skal være like store, regnet pr medlem. Både tilskudd til drift og investering i Den norske kirke skal inkluderes i grunnlaget for beregning av tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn. Drammen kommune har til nå holdt investerings-tilskuddet til kirken utenfor beregningsgrunnlaget for overføringer til andre tros- og livssynssamfunn. Andre tros- og livssynssamfunn har dermed fått lavere tilskudd pr medlem enn kirken.

Alternativer for dekning av kirkens investeringskostnader

Kommunen har ansvar for å dekke kirkens utgifter til bygging, rehabilitering og vedlikehold av kirkebygg. I tillegg delfinansierer kommunen kirkeorgler. Hvordan kirkelige investeringskostnader (F390) dekkes har ingen betydning for det reelle tilskuddsnivået til kirken.

Tabell 5-4. Ulike finansieringsmodeller – konsekvenser for Den norske kirke

Alternativ 1 (dagens modell)	Alternativ 2	Alternativ 3
Kommunen låner på vegne av kirken.		Kirken låner selv.
Kommunen dekker kirkens investeringskostnader gjennom direkte overføringer fra kommunens investeringsbudsjett.		Kommunen dekker kirkens investeringskostnader gjennom inkludering av rente- og avdragskostnader i det ordinære drifts-tilskuddet.
Tilskudd pr medlem vil variere sterkt fra år til år, avhengig av investeringsnivå.		Tilskudd pr medlem vil variere lite fra år til år.
Ingen konsekvenser for det reelle tilskuddsnivået.		

Kommunen har hittil valgt å yte tilskudd til kirkelige investeringer over kommunens investeringsbudsjett, og å lånefinansiere tilskuddet. Normalt har ikke kommunen anledning til å finansiere tilskudd gjennom lån. Unntaket er hjemlet i kirkeloven.

Fra [Kirkeloven](#), § 15 Kommunens økonomiske ansvar

(...) Kommunen kan ta opp lån for finansiering av sine forpliktelser etter første ledd bokstav a) og b). De nærmere vilkår for kommunens låneopptak fremgår av kommunelovens § 50. (...)

Likebehandling

Hvordan kirkelige investeringskostnader (F390) dekkes har betydning for variasjon i tilskuddsnivået pr medlem.

Tabell 5-5. Ulike finansieringsmodeller – konsekvenser for andre tros- og livssynssamfunn

Alternativ 1 (dagens modell)	Alternativ 2	Alternativ 3
Tilskudd til kirkelige investeringer tas ikke med i beregningsgrunnlaget for tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn.	Tilskudd til kirkelige investeringer tas med i beregningsgrunnlaget for tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn.	
Tilskudd pr medlem vil variere lite fra år til år.	Tilskudd pr medlem vil variere sterkt fra år til år, avhengig av investeringsnivå i kirken.	Tilskudd pr medlem vil variere lite fra år til år.
Økonomisk forskjellsbehandling, regnet pr medlem, i strid med lov- og regelverket og praksis i andre ASSS-kommuner.	Økonomisk likebehandling, regnet pr medlem, i samsvar med lov- og regelverket og praksis i andre ASSS-kommuner.	
Kan ikke videreføres.	Tilskuddsnivået pr medlem er det samme som for Den norske kirke.	

Alternativ 2 og 3 tilfredsstillter lovens krav om økonomisk likebehandling. Alternativ 1 kan ikke videreføres. Se talleksempler på neste side.

Konsekvenser for kommunens kostnader

Tabell 5-6. Ulike finansieringsmodeller – konsekvenser for kommunen

Alternativ 1 (dagens modell)	Alternativ 2	Alternativ 3
Ikke økonomisk likebehandling. Kan ikke videreføres.	Økonomisk likebehandling av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.	
	Tilskudd pr medlem (F390 og F392) vil variere sterkt fra år til år, avhengig av investeringsnivå i kirken.	Tilskudd pr medlem (F390 og F392) vil variere lite fra år til år.

De forenklede beregningskjemaene nedenfor illustrerer effektene for kommunen.

Tabell 5-7. Beregningsmodell for budsjettering av tilskudd.

Eksempel 1: Driftsnivå som 2011. Investeringsnivå som 2011. 6 % renter/avdrag.

F	Tekst	Alternativ 1	Alternativ 2	Alternativ 3
		Beløp, kr	Beløp, kr	Beløp, kr
	390 Tilskudd til Den norske kirke, drift	21 545 190	21 545 190	21 545 190
pluss	390 Renter og avdrag på lån			150 000
	390 Sum tilskudd til Den norske kirke, drift	21 545 190	21 545 190	21 695 190
	390 Sum tilskudd til Den norske kirke, investering	2 500 000	2 500 000	0
	390 Sum tilskudd til Den norske kirke	24 045 190	24 045 190	21 695 190
dividert med	Antall medlemmer i Den norske kirke 2011	42 325	42 325	42 325
=	390 Tilskudd pr medlem, Den norske kirke	569	569	513
	392 Tilskudd pr medlem, andre tros- og livssynssamfunn	509	569	513
multiplisert med	Antall medlemmer i andre tros- og livssynssamfunn 2011	11 780	11 780	11 780
=	392 Sum tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn	5 996 511	6 702 820	6 043 140
	Sum belastning kommunens driftsbudsjett (driftstilskudd, renter og avdrag)	27 691 701	28 398 010	27 738 330

Tabell 5-8. Beregningsmodell for budsjettering av tilskudd.

Eksempel 2: Driftsnivå som 2011. Investeringsnivå 5 mill. kr. 6 % renter/avdrag.

F	Tekst	Alternativ 1	Alternativ 2	Alternativ 3
		Beløp, kr	Beløp, kr	Beløp, kr
	390 Tilskudd til Den norske kirke, drift	21 545 190	21 545 190	21 545 190
pluss	390 Renter og avdrag på lån			300 000
	390 Sum tilskudd til Den norske kirke, drift	21 545 190	21 545 190	21 845 190
	390 Sum tilskudd til Den norske kirke, investering	5 000 000	5 000 000	0
	390 Sum tilskudd til Den norske kirke	26 545 190	26 545 190	21 845 190
dividert med	Antall medlemmer i Den norske kirke 2011	42 325	42 325	42 325
=	390 Tilskudd pr medlem, Den norske kirke	628	628	517
	392 Tilskudd pr medlem, andre tros- og livssynssamfunn	509	628	517
multiplisert med	Antall medlemmer i andre tros- og livssynssamfunn 2011	11 780	11 780	11 780
=	392 Sum tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn	5 996 511	7 397 840	6 090 260
	Sum belastning kommunens driftsbudsjett (driftstilskudd, renter og avdrag)	27 841 701	29 243 030	27 935 450

Investeringer som gjelder gravplasser og krematorium (F393) har ingen konsekvenser for størrelsen på overføringer til andre tros- og livssynssamfunn. Dersom ansvaret for låneopptak til kirkelige investeringer overføres til fellesrådet, vil det likevel være hensiktsmessig også å overføre ansvaret for låneopptak til gravplasser og krematorium.

Økonomisk likebehandling – andre momenter

Det framgår at Den norske kirke får utbetalt sitt tilskudd kort tid etter at budsjettet er vedtatt, mens andre tros- og livssynssamfunn får utbetalt sine tilskudd på slutten av året tilskuddet gjelder for. Denne forskjellsbehandlingen anses ikke som så vesentlig at den gir grunnlag for å endre tidspunktet for utbetaling av tilskudd til kirken.

Vesentlige budsjettendringer i løpet av året bør unngås. Likebehandlingsprinsippet tilsier at vesentlig økning / reduksjon av tilskudd til F390 Den norske kirke i løpet av året bør følges av

økning / reduksjon av tilskudd til F392 Andre tros- og livssynssamfunn. På grunn av det store antallet mottakere vil beregning og utbetaling av slike tilskudd kreve omfattende administrative ressurser.

Fellesrådets budsjettinnspill for F390 Den norske kirke fungerer i realiteten også som innspill til budsjettering av F392 Andre tros- og livssynssamfunn (fordi tilskudd til disse fastsettes på grunnlag av budsjettert tilskudd til kirken). Likebehandlingskravet gjelder tilskudd pr medlem. Det er derfor nødvendig at medlemstallene er kjent for kommunen ved budsjetteringen. Medlemstall i Den norske kirke oppgis i Fellesrådets budsjettinnspill. Medlemstallet i andre tros- og livssynssamfunn oppgis av Brønnøysundregistrene.

Det finnes en statlig ordning for *tilskudd til privateide kirkebygg*. Både registrerte tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke, stiftelser og frivillige organisasjoner kan søke tilskudd, etter at bygg er reist / anskaffet. Hensikten med ordningen er å gjøre det lettere for samfunn med få medlemmer å bygge eller kjøpe bygg til utøvelse av religiøs tro. Et bygg koster like mye for små som for store samfunn. Ordningen har ingen konsekvenser for kommunens økonomiske ansvar / forpliktelser.

Formelt / prinsipielt grunnlag	Forslag til oppfølging
<ul style="list-style-type: none"> ∞ Overføringene til Den norske kirke (F390) og andre tros- og livssynssamfunn (F392) skal være like store, regnet pr medlem. ∞ Tilskudd pr medlem i Den norske kirke bestemmer automatisk tilskudd pr medlem i andre tros- og livssynssamfunn. 	<ul style="list-style-type: none"> ∞ Ansvar for låneopptak til kirkelige investeringer overføres til Drammen kirkelige fellesråd.

5.1.6 Fredede og vernede bygg

Vedlikehold av kirker er kostbart, både på grunn av alder og arkitektur. Vedlikehold av fredede / vernede kirkebygg kan i noen tilfelle bli dyrere enn vedlikehold av ikke fredede/vernede kirkebygg. Statlige føringer angående vedlikehold av fredede / vernede kirker framgår av [rundskriv](#) fra miljøverndepartementet.

Under utarbeiding av denne rapporten har det oppstått behov for å klargjøre hvor stor andel av vedlikeholdsbevilgningene til Den norske kirke som skal regnes inn i / kan holdes utenfor grunnlaget for overføringer til andre tros- og livssynssamfunn, jfr. begrepet "meirutgifter" i forskriftenes § 9¹⁶. Rådmannen har innhentet Kulturdepartementets tolkning av den aktuelle bestemmelsen. Oppsummering: Meirutgifter i § 9 er lik kostnader til vedlikehold av det fredede / vernede bygget minus kostnaden dersom bygget ikke var fredet (skjønnsmessig). Kulturdepartementets rundskriv [V-15B/2009](#) og Miljøverndepartementets rundskriv [T-3/00](#) gir nærmere veiledning og retningslinjer for beregningen.

Erfaringsmessig har det ikke påløpt / vært dokumentert merutgifter som følge av riksantikvarens behandling av vedlikeholdsplanene for kirker i Drammen. Dersom det blir aktuelt, må slike merutgifter dokumenteres.

Bestemmelsen legger til grunn at det bare er Den norske kirke som har ansvar for fredede / vernede bygg. Etter hvert vil trolig også andre tros- og livssynssamfunn få slikt ansvar. Bestemmelsene må da tilpasses.

Forslag til oppfølging:

- ∞ Eventuelle merkostnader til vedlikehold av fredede og vernede kirkebygg dokumenteres i fellesrådets budsjettinnspill.

¹⁶ Den aktuelle formuleringen lyder: *I utleggsutredninga vert det ikkje tatt med (...) meirutgifter til vedlikehald av freda eller verna kyrkjebygg.* Hele paragrafen er gjengitt i kapittelet om rammebetingelser ovenfor.

5.2 Rutiner

Både kommunen og Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn har interesse av gode administrative rutiner i budsjettprosessen.

Den norske kirke ønsker

- Gode administrative rutiner i budsjettprosessen.

Kilde: Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon (KA)

5.2.1 Formelle krav

Kommunens økonomistyring er regulert i kommuneloven, regnskapsforskriftene / rapportering (Kostra) og kommunens eget budsjettreglement. Årsbudsjettet vedtas politisk på programområdenivå. I tillegg styres ressursbruken av merknader i rådmannens grunnlagsdokument og bystyrets verbalvedtak. Følgende spesifiseringer angår tros- og livssynspolitikken:

Tabell 5-9. Spesifikasjon av kommunens budsjett

Programområde	6 Kultur			
Ansvar (organisasjonsenhet)	60306 Sentrale utgifter programområde 6 Kultur			
Formål (funksjon, tjeneste)	F390 Den norske kirke		F392 Andre tros- og livssynssamfunn	F393 Gravplasser og krematorium
	3901 Presteboliger	3902 Drammen kirkelige fellesråd		
Art (type kostnad)	14802 Overføring til DEKF	1470 Overføring til private		

I rådmannens grunnlagsdokument gis nødvendige grunnlagsopplysninger om endringer i forutsetninger og forslag til økninger / reduksjoner i forhold til forrige års budsjett. Endringer i tilskudd pr medlem vil være relevant informasjon i forbindelse med budsjettering av tilskudd til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.

Fellesrådets økonomistyring, derunder utforming av budsjett og regnskap, er regulert i kirkeloven med tilhørende forskrifter. Det framgår at kommunen kan stille krav til Fellesrådets budsjettinnspill.

Funksjonsinndelingen i fellesrådets budsjett/regnskap og funksjonsinndelingen i kommunens budsjett og regnskap er ulik, men det er enkelt å kombinere dem slik at begge parters behov imøtekommes. Fellesrådets administrasjonsutgifter fordeles på F390 Den norske kirke (ca 80 %) og F393 Gravplasser og krematorium (ca 20 %)¹⁷. Også kirken rapporterer til Kostra.

Tabell 5-10. Spesifikasjon av fellesrådets budsjettinnspill

Formål (funksjon) fellesrådet	Kirker	Annen kirkelig virksomhet	Administrasjon	Kirkegårder (og krematorium)
Formål (funksjon) kommunen	F390 Den norske kirke			F393 Gravplasser og krematorium

5.2.2 Årshjulet

De administrative og politiske styringsrutinene knyttet til overføringer til kirke, tros- og livssynssamfunn må utformes i samsvar med lov- og forskriftsgrunnlag, og samordnes så godt som mulig i forhold til den kommunale styrings- og rapporteringsprosessen ("årshjulet").

I rutinebeskrivelsene nedenfor brukes årene 2011 - 2013, for å lette lesningen.

¹⁷ Fordeling etter kirkevergens beregning.

Rutinebeskrivelse – Tilskudd til Den norske kirke (F390)

Aktiviteter, milepæler	Tid, år 2012	Merknader
1. Utbetaling 1/3 tilskudd for år 2012	1. tertial	
2. Fellesrådets årsrapport for år 2011	1. tertial	Årsrapporten legges fram for bystyrekomiteen for byutvikling og kultur til orientering ¹⁸ .
3. Fellesrådet møter bystyrekomiteen		Bystyrekomiteen fastsetter tidspunkt for årlig møte.
4. Kommunens årsrapport for år 2011	1. tertial / 2. tertial	
5. Utbetaling 1/3 tilskudd for år 2012	2. tertial	
6. Endelige nøkkeltall år 2011 fra Kostra/SSB	2. tertial	
7. Kommunens 1. tertialrapport for år 2012	2. tertial	Så langt det er mulig, bør alle kostnader innarbeides i det ordinære budsjettinnspillet / budsjettvedtaket, slik at tilleggssbevilgning ikke blir nødvendig. Jfr. særlig reguleringspremie pensjon.
8. Fellesrådets budsjettinnspill for år 2013	2. tertial (august)	Eventuelt møte mellom rådmannen og kirkevergen. Krav til innspillet: <ul style="list-style-type: none"> • Separate innspill for F390 og F393. • Fokus på endringer. Forslag begrunnes. Utgangspunktet er videreføring av gjeldende ramme. • Følgende informasjon skal framkomme i innspillet: <ul style="list-style-type: none"> – Antall medlemmer i Den norske kirke pr dato. – Prosentvis fordeling av Fellesrådets administrasjonsutgifter på F390 og F393. – Forventet reguleringskostnad pensjon. – Dokumentasjon av eventuelle merutgifter til vedlikehold av fredede og vernede kirkebygg. – Forslag til driftstilskudd. – Forslag til investeringer / investeringskostnader, fordelt på løpende vedlikehold og enkeltprosjekter. – Dersom kirken skal ta opp lån til kirkeformål: Rente- og avdragsutgifter på lån til kirkelige investeringer.
9. Rådmannens grunnlagsdokument økonomiplan år 2013	3. tertial	<ul style="list-style-type: none"> • Tilskudd pr medlem synliggjøres i rådmannens grunnlagsdokument. • Eventuelle generelle tilpasningskrav gjøres også gjeldende for denne funksjonen. • Fellesrådets budsjettinnspill vedlegges rådmannens grunnlagsdokument.
10. Kommunens 2. tertialrapport for år 2012	3. tertial	
11. Utbetaling 1/3 tilskudd for år 2012	3. tertial	
12. Politisk vedtak om økonomiplan år 2013	3. tertial	
13. Informasjon til kirkevergen	3. tertial	Kirkevergen informeres om vedtak som gjelder F390 og F393

¹⁸ Det er ikke kjent om ny kirkeordning vil medføre endringer i reglene om Fellesrådets årsrapport.

Rutinebeskrivelse – tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn (F392)

Aktiviteter, milepæler	Tid, år 2012	Merknader
1. Drammen og omegn tros- og livssynsforum møter bystyrekomiteen		Bystyrekomiteen fastsetter tidspunkt for årlig møte.
2. Kommunens årsrapport for år 2011	1. tertial / 2. tertial	
3. Endelige nøkkeltall år 2011 fra Kostra/SSB	2. tertial	
4. Kommunens 1. tertial-rapport for år 2012	2. tertial	
5. Fellesrådets budsjettinnspill for år 2013	2. tertial (august)	Fellesrådets budsjettinnspill danner grunnlag for beregning og budsjettering av tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn.
6. Rådmannens grunnlagsdokument økonomiplan år 2013	3. tertial	<ul style="list-style-type: none"> Tilskudd pr medlem synliggjøres i rådmannens grunnlagsdokument. Eventuelle generelle tilpasningskrav gjøres også gjeldende for denne funksjonen. Budsjettet må baseres på forrige års medlemstall, siden årets medlemstall ikke er klart før etter at grunnlagsdokumentet legges fram.
7. Kommunens 2. tertial-rapport for år 2012	3. tertial	
8. Politisk vedtak om økonomiplan år 2013	3. tertial	
9. Informasjon om medlemstall fra Brøn-nøysundregistrene	3. tertial	Grunnlag for utbetaling av tilskudd.
10. Endelig beregning av tilskudd år 2012	3. tertial	
11. Utbetaling av tilskudd for 2012	3. tertial	Tilskuddsmottakerne informeres om grunnlaget for utbetalingen.

Beregningsskjema – overføring til andre tros- og livssynssamfunn (F392):

F	Tekst	Beløp, kr
390	Tilskudd til Den norske kirke ved Fellesrådet, revidert driftsbudsjett Inkludert renter og avdrag på lån til kirkelige investeringer	
pluss	390 Tilskudd til Den norske kirke ved Bispedømmerådet, revidert driftsbudsjett	
	390 Sum tilskudd til Den norske kirke	
dividert med	Antall medlemmer i Den norske kirke	
=	390 Tilskudd pr medlem, Den norske kirke	
=	392 Tilskudd pr medlem, andre tros- og livssynssamfunn	
multiplisert med	Antall medlemmer i andre tros- og livssynssamfunn	
=	392 Sum tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn	

NB Skjema basert på forslagene i denne utredningen. Skjemaet kan tilpasses andre forutsetninger.

Tilsvarende beregningsskjema brukes i andre ASSS-kommuner. Skjemaet sikrer likebehandling, budsjettkontroll og transparens for tilskuddsmottakere, beslutningstakere, revisjon og offentlighet.

Rutinebeskrivelse – overføring til gravplasser og krematorium (F393)

Som ovenfor, F390. Nøkkeltall er kostnad pr innbygger.

Forslag til oppfølging

∞ *Rutiner og skjema for økonomistyring av funksjonene 390, 392 og 393 tilpasses kommunens årshjul og prinsippene ovenfor.*

